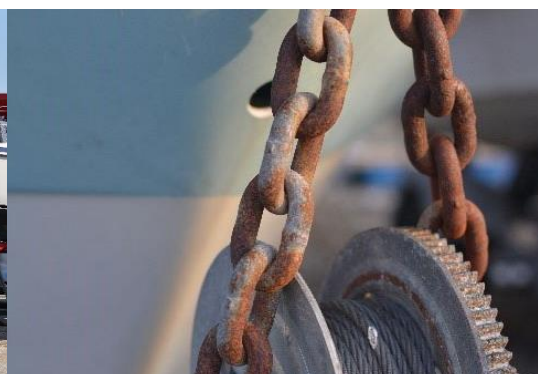

Förorenad mark vid uppställningsplatser för fritidsbåtar

Ansvar och finansiering

SGI Publikation 43

Hänvisa till detta dokument på följande sätt:

SGI 2018, *Förorenad mark vid uppställningsplatser för fritidsbåtar, Ansvar och finansiering*, SGI Publikation 43, Statens geotekniska institut, SGI, Linköping

Diariernr: 1.1-1712-0824

Uppdragsnr: 14717-224

Beställning:

Statens geotekniska institut
Informationstjänst
580 93 Linköping
Tel: 013–20 18 04
E-post: info@swedgeo.se

Ladda ner publikationen som
PDF, www.swedgeo.se

Bilder på omslaget: Helena Branzén,
SGI (vänster), Helena Branzén, SGI
(mitten), Helena Branzén, SGI (höger)

Statens geotekniska institut

**Förorenad mark vid
uppställningsplatser för fritidsbåtar**
Ansvar och finansiering

SGI Publikation 43

Linköping 2018

Förord

Föroreningar kan medföra risker för människors hälsa och vår miljö. I Sverige har vi miljökvalitetsmål som anger inriktningen för miljöarbetet och fokuserar på att minska dessa risker. Det finns ett stort antal förorenade områden i landet. Utredningar av vilka risker ett förorenat område kan innebära för människors hälsa eller miljön och hur man vid behov kan minska riskerna genom efterbehandling, är en viktig del av miljömålsarbetet. Statens geotekniska institut (SGI) har det nationella ansvaret för forskning, teknikutveckling och kunskapsuppbyggnad inom förorenade områden. Syftet är att SGI ska medverka till att höja kunskapsnivån samt öka saneringstakten så att miljökvalitetsmålen nås.

Som ett led i detta ingår att förmedla kunskap om det arbete som utförs vid SGI till olika intressenter, såsom tillsynsmyndigheter, universitet och högskolor, konsulter, analyslaboratorier, problemägare och entreprenörer med flera. Just denna publikation riktar sig till länsstyrelser och kommuner, vilka arbetar med tillsyn av uppställningsplatser för fritidsbåtar som är eller misstänks vara förorenade.

Publikationen är ett resultat av ett tillsynsprojekt drivet av Länsstyrelsen i Västra Götalands län under år 2017. Tillsynsprojektet och därmed publikationen har till stor del finansierats av Naturvårdsverket. Denna publikation har författats av Sofie Hermansson och granskats av Mikael Stark, båda SGI. I projektgruppen har också ingått Henrik Bengtsson och Siv Hansson vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Synpunkter på publikationen har inhämtats genom ett remissförfarande. Detta genom att ett utkast har skickats för synpunkter till Göteborgs Stad, Orusts kommun, Sotenäs kommun, Stenungsunds kommun, Stockholms stad, Strömstads kommun, Tanums kommun, Tjörns kommun, Uddevalla kommun, Österåkers kommun, Miljösamverkan Stockholm, Länsstyrelsernas nationella tillsynsvägledningsgrupp, Länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar, Skåne och Stockholms län, Transportstyrelsen, Kemikalieinspektionen, Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket samt Sveriges geologiska undersökning. Inkomna synpunkter har beaktats vid färdigställande av denna publikation.

Mikael Stark, chef för avdelning Renare mark, har beslutat att ge ut publikationen, Linköping i januari 2018.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Summary.....	8
1. Inledning	9
2. Ansvar för förorenade områden.....	10
2.1 Vem ansvarar för att undersöka och åtgärda ett förorenat område?	10
2.2 Skäligt ansvar	12
2.3 Ansvar att förhindra framtida förorening	13
2.4 Civilrättsliga frågor	14
3. Att utreda och utkräva ansvar	15
3.1 Solidariskt ansvar och rätten till regress/återkrav	16
3.2 Grunder för att utkräva ansvar.....	17
3.3 Olika sätt att utkräva ansvar på	18
4. Olika sätt att bedriva verksamhet	21
4.1 Fysiska personer.....	21
4.2 Juridiska personer.....	22
4.3 Övriga organisationer	23
4.4 Att förändra eller avveckla en verksamhet.....	23
5. Ideella föreningar	25
5.1 Vad är en ideell förening?	25
5.2 Att avsluta en ideell förening	27
5.3 Hur ser ansvaret ut om en ideell förening har förorenat?	27
5.4 Vilka blir konsekvenserna av att en ideell förening inte anses existera rättsligt?	28
6. Ekonomiska föreningar	29
6.1 Vad är en ekonomisk förening?.....	29
6.2 Att avsluta en ekonomisk förening.....	30
6.3 Hur ser ansvaret ut om en ekonomisk förening har förorenat?	31
6.4 Vilka blir konsekvenserna om en ekonomisk förening inte anses existera rättsligt?	32
7. Styrelser i ideella och ekonomiska föreningar.....	33

8.	Samfälligheter (Lantmäteriet, 2017)	35
8.1	Vad är en samfällighet och en gemensamhetsanläggning?.....	35
8.2	Förvaltning av samfälligheter	36
8.3	Att upplösa en samfällighetsförening.....	37
8.4	Hur ser ansvaret ut om en samfällighetsförening har förorenat?	38
9.	Aktiebolag (Bolagsverket, 2017)	40
9.1	Vad är ett aktiebolag?	40
9.2	Att avveckla ett aktiebolag.....	42
9.3	Hur ser ansvaret ut när ett aktiebolag har förorenat?	43
10.	Fastighetsägare (markägare)	44
10.1	Skyldighet att underrätta tillsynsmyndigheten.....	45
10.2	Markägarens ansvar för förvaringsfall	45
11.	Finansiering av undersökningar och åtgärder	47
11.1	Statliga bidrag	47
11.2	Ansvarigs finansiering	49
12.	Rättsfall om föreningars ansvar	50
	Referenser	52
	Lagrum.....	53
	Rättsfall	54

Sammanfattning

Ett stort antal områden misstänks vara eller är konstaterat förorenade i Sverige. Många av dessa områden måste undersökas och i flera fall även åtgärdas för att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö. På senare år har förorenade områden vid uppställningsplatser för fritidsbåtar identifierats som ett hot mot den marina miljön längs Sveriges kuster och inlandsvatten. Därmed har det också blivit aktuellt att titta närmare på hur ansvaret för att undersöka och sanera dessa platser ser ut.

När det gäller just uppställningsplatser för fritidsbåtar skiljer sig ansvaret åt mot de objekt som hittills ägnats störst uppmärksamhet. Detta genom att ansvariga för verksamheter bedrivna vid uppställningsplatser många gånger är ideella föreningar, ekonomiska föreningar eller samfällighetsföreningar i jämförelse med de mer vanligt förekommande aktiebolagen. För att förbättra tillgången på vägledningsmaterial för tillsynsmyndigheterna har därför den här publikationen tagits fram.

I publikationen beskrivs ansvaret för förorenade områden övergripande och det ges löpande hänvisningar till mer fördjupad information. Det konstateras att principen om att förorenaren betalar är stark och att det är den som bidragit till föroreningens uppkomst som i första hand ansvarar för att utföra och bekosta undersökningar och saneringar. I publikationen beskrivs också att tillsynsmyndigheten kan välja att ställa krav via förelägganden eller att arbeta genom att söka frivilliga lösningar. Det kan ibland finnas skäl för beslut om rättelse på den felandes bekostnad eller skäl för tillsynsmyndigheten att begära verkställighet av tidigare förelägganden. En skälighetsbedömning kan resultera i att ansvaret jämkas, då krävs finansiering även från andra än den ansvarige för att uppnå full finansiering av åtgärden som är miljömässigt motiverad. Detta kan i vissa fall säkerställas genom statliga bidrag, som söks hos Naturvårdsverket via Länsstyrelsen.

I publikationen beskrivs den juridiska innebörden av juridiska och fysiska personer och att hur verksamheten har bedrivits är avgörande för vilket ansvar som kan utkrävas och hur. Ideella och ekonomiska föreningar liksom samfällighetsföreningar och vad som är viktigt att känna till när dessa har bedrivit en förorenande verksamhet beskrivs. Även aktiebolag behandlas i publikationen, medan andra former av juridiska personer inte tas upp. Förhoppningen är att tillsynsmyndigheter med hjälp av denna publikation ska kunna fatta rättssäkra beslut om efterbehandling, vilka riktas mot rätt adressater. Allt i syfte att öka takten i efterbehandlingsarbetet så att miljökvalitetsmålet Giftfri miljö kan uppnås.

Summary

There are numerous sites in Sweden where soil contamination is either suspected or has been confirmed. Many of these sites need to be investigated, and in several cases remediated, if a Non-Toxic Environment – one of the 16 environmental quality objectives set by the Swedish government – is to be achieved. In recent years, contaminated pleasure boat storage yards have been identified as a threat to the marine environment along Swedish coasts as well as inland watercourses and waterways. This has prompted a need to conduct a more detailed investigation to determine the degree of liability for investigating and remediating these sites.

In the case of pleasure boat storage yards, liability differs from cases that have attracted greatest attention in the past. The reason for this is that the organisations liable for activities at these yards are in many instances non-profit associations, cooperatives or community associations, as opposed to limited companies, which are far more common. This publication has been produced to improve access to material that offers guidance to the regulatory authorities in their task of enforcing appropriate and effective application of rulings and directives.

There is a general presentation of the legal liability for contaminated areas and with continuous reference to more detailed information. It is noted that ‘the polluter pays principle’ is well-established, and that the party that has contributed to the contamination is in the first instance responsible for carrying out and meeting the cost of investigation and remediation. It is also stated that the regulatory authority can either choose to impose constraints or requirements via court orders or injunctions, or it can seek voluntary solutions. There could sometimes be good reason for remediation to be carried out at the expense of the party at fault, or for the regulatory authority to request execution of previously issued orders or injunctions. A reasonableness test, however, could result in an adjustment of liability. In that case, a claim for funding could be lodged against parties other than the party liable if full funding of measures that are environmentally justified is to be secured. Funding could in certain instances be secured through state grants from the Environmental Protection Agency, which can be applied for through the County Administrative Board.

This publication addresses legal and physical entities and their standing in law, and how the manner in which operations have been conducted is of crucial significance to the degree and means by which liability can be assigned. Non-profit associations, cooperatives and community associations are explained, along with specific considerations that need to be borne in mind when these organisations have carried on activities that have resulted in contamination. Limited companies are also examined, but not other legal entities. The hope is that this publication will help regulatory authorities to reach legally sound decisions regarding remediation, and that those decisions are directed at the parties liable. The overall aim is to increase the rate at which remediation takes place, thus ensuring that the environmental quality objective of a Non-Toxic Environment can be achieved.

1. Inledning

Nästan 80 000 mark- och vattenområden i Sverige är eller misstänks vara förorenade på grund av mänsklig påverkan. Ofta är det frågan om gamla föroreningar från industrier som till exempel kvicksilver, arsenik eller dioxin. Men det kan också vara frågan om föroreningar från idag pågående mindre verksamheter, som exempelvis skytteföreningar eller båtklubbar.

Att undersöka och vid behov åtgärda de förorenade områdena är en del av arbetet för en hållbar utveckling, ett arbete som i denna del vägleds av miljökvalitetsmålet 'Giftfri miljö'. Miljökvalitetsmålet innebär bland annat att platser som blivit förorenade måste undersökas och vid behov åtgärdas.

Miljökvalitetsmålet 'Giftfri miljö'

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Just föroreningar från verksamheter och åtgärder kopplade till båtar har på senare år identifierats som ett hot mot den marina miljön längs Sveriges kuster och mot vårt inlandsvatten. Och på grund av det stora antalet platser där sådan verksamhet har bedrivits har tillsynsmyndigheterna insett att något måste göras för att minska dessa platser negativa miljöpåverkan. Den här publikationen har därför tagits fram för att hjälpa tillsynsmyndigheterna i det arbetet. Även om publikationen är skriven med tanke på olika verksamheter med båtar, är reglerna desamma oavsett vilken verksamhet som har bedrivits. Publikationen kan därför användas även i andra sammanhang.

2. Ansvar för förorenade områden

2.1 Vem ansvarar för att undersöka och åtgärda ett förorenat område?

I 2 kapitlet miljöbalken (1998:808) finns en generell regel om ansvar för skadad miljö. I den bestämmelsen finns i sin tur en hänvisning till 10 kapitlet miljöbalken, som mer specifikt rör hanteringen av förorenade områden.

2 kap. 8 § miljöbalken

Alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar till dess skadan eller olägenheten har upphört för att denna avhjälps i den omfattning det kan anses skäligt enligt 10 kap. I den mån det föreskrivs i denna balk kan i stället skyldighet att ersätta skadan eller olägenheten uppkomma.

I 10 kapitlet miljöbalken finns alltså de regler som styr ansvaret för förorenade områden. Reglerna anger att det är den som har förorenat, som i första hand är den som ska utreda, undersöka och åtgärda föroreningen. Detta kallas 'principen om att förorenaren betalar'.

10 kap. 2 § miljöbalken

Den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har bidragit till en föroreningsskada eller allvarlig miljöskada (verksamhetsutövaren) är ansvarig för det avhjälpande som skall ske enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Principen om att förorenaren betalar innebär att den som förorenat också är den som måste bekosta och låta utföra undersökningar och saneringar. Detta gäller i princip oavsett vilka ekonomiska förutsättningar den ansvarige har. Bara de verksamheter som har avslutat den faktiska driften före den 1 juli 1969 – den dag då miljöskyddslagen trädde i kraft och efterbehandlingsansvaret för första gången blev lag – går helt fria från ansvar.

Även den som på något annat sätt än den ursprunglige förorenaren har ökat exponeringen för föroreningarna eller bidragit till att föroreningarna spridits riskerar att bli ansvarig för undersökningar och sanering. Så kan till exempel vara fallet om en fastighetsägare har grävt i marken för att bygga ett båthus och i samband med detta råkat sprida föroreningarna.

Tänk på att det ibland kan vara svårt att avgöra vem som är ansvarig verksamhetsutövare; till exempel den ideella föreningen eller en av dess medlemmar. Det kan också vara så att det finns flera ansvariga samtidigt, till exempel föreningen och en eller flera av dess medlemmar alternativt flera föreningar över tid, vilka alla bidragit till föreningen. Finns det flera ansvariga verksamhetsutövare, är ansvaret dem emellan solidariskt, se nedan.

Vem som mer precist ska bekosta de undersökningar och de saneringsåtgärder som krävs, avgörs av hur verksamheten har bedrivits. Har verksamheten bedrivits genom en så kallad juridisk person, är det den juridiska personen som ansvarar för miljöskulden. I andra fall blir ansvaret personligt.

Om det inte finns någon ansvarig verksamhetsutövare kan den som förvärvat en förorenad fastighet bli ansvarig för utredningar och åtgärder, även om förvärvaren inte själv har orsakat eller bidragit till föroreningen. Att man förvärvat en fastighet innebär i det här sammanhanget att man köpt den, bytt till sig den eller fått den i gåva. Ansvaret som fastighetsförvärvare är förknippat med undersökningsplikten man har enligt jordabalken (1970:994) när man köper en fastighet.

10 kap. 3 § miljöbalken

Om det inte finns någon verksamhetsutövare som kan utföra eller bekosta det avhjälpande av en föroreningsskada som skall ske enligt bestämmelserna i detta kapitel, är var och en som förvärvat den förorenade fastigheten ansvarig, om förvärvaren vid förvärvet kände till föroreningen eller då borde ha upptäckt den. I fråga om en förorenad byggnad eller anläggning gäller detsamma den som förvärvat den fastighet där byggnaden eller anläggningen är belägen. Med förvärv av fastighet likställs förvärv av tomträtt.

Om förvärvet avsåg en privatbostadsfastighet enligt 2 kap. 13 § inkomstskattelagen (1999:1229) ansvarar endast den förvärvare som vid förvärvet kände till föroreningen.

Första och andra styckena gäller inte förvärv som en bank eller ett kreditmarknadsföretag gör för att skydda en fordran enligt 7 kap. 3 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Vid tillämpningen av denna paragraf skall med förvärv avses

1. köp, byte eller gåva,
2. tillskott till ett bolag eller en förening, eller
3. utdelning eller skifte från ett bolag eller en förening.

Det finns flera begränsningar i möjligheten att ställa krav på en fastighetsförvärvare. Till exempel kan ansvaret hos den som förvärvat en fastighet bara utkrävas om förvärvet skett efter miljöbalkens ikraftträdande, det vill säga den 1 januari 1999 eller senare. Ansvaret begränsas också av den förorenande verksamheten på så vis att om inget ansvar kan utkrävas av verksamhetsutövaren på grund av att den faktiska driften inte har pågått efter den 30 juni 1969, så kan inte heller fastighetsförvärvaren avkrävas ett ansvar. (MÖD 2014:14)

I detta avsnitt har ansvarsreglerna beskrivits mycket övergripande. Är du intresserad av mer detaljerad information kan du läsa Naturvårdsverkets rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012).

2.2 Skäligt ansvar

Efterbehandlingsansvaret är begränsat till vad som i varje enskilt fall anses skäligt. Tillsynsmyndigheten behöver därför göra en så kallad skälighetsbedömning när den utreder ansvaret för ett förorenat område.

10 kap. 4 § miljöbalken

Den som är ansvarig för att avhjälpa en föroreningsskada skall i skälig omfattning utföra eller bekosta det avhjäljande som på grund av föroreningen behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår för människors hälsa eller miljön.

När ansvarets omfattning bestäms skall det beaktas hur lång tid som har förflutit sedan föroreningen ägde rum, vilken skyldighet den ansvarige hade att förhindra framtida skadeverkningar och omständigheterna i övrigt. Om en verksamhetsutövare visar att den har bidragit till föroreningen endast i begränsad mån, skall även detta beaktas vid bedömningen av ansvarets omfattning.

Enligt praxis ska skälighetsbedömningen göras i två steg, vilket också illustreras av paragrafens två stycken. De två stegen kan behöva delas in i flera delsteg beroende på hur komplicerad situationen är. I det första steget utreds vilka undersökningar och åtgärder som är miljömässigt motiverade, tekniskt möjliga och rimliga ur kostnadssynpunkt. Sedan bedöms omfattningen av adressatens ansvar. Med det avses hur stor del av undersökningarna och framför allt åtgärderna som adressaten ska utföra eller bekosta.

Generellt gäller att ansvaret för utredningar och undersökningar inte jämkas, men att ansvaret för åtgärder jämkas om föroreningen har uppstått före 1969. Fullt ansvar utkrävs, som utgångspunkt, vid föroreningar som har uppstått 1969 eller senare. Skulle föroreningen i sin helhet ha uppstått före 1960 kan det enligt praxis vara skäligt, att med hänvisning till den så kallade tidsaspekten, helt jämka bort ansvaret för åtgärder.

Viktigt att betona är att någon hänsyn till den ansvariges ekonomi normalt inte tas i skälighetsbedömningen. Detta gäller oavsett vilken form verksamheten har bedrivits i. Skulle tillsynsmyndigheten höja eller sänka skäligheten utifrån ekonomisk förmåga hos adressaten, skulle detta leda till att konkurrensen snedvrids, att ansvariga inte längre behandlas objektivt och opartiskt samt att rättssäkerheten sätts ur spel. Sådan hänsyn kan därför inte tas, oavsett hur hårt tillsynsmyndighetens krav drabbar den ansvarige. Finns inte ekonomiska förutsättningar för att bära ansvaret kan det alltså innebära att den fysiska eller juridiska personen tvingas i konkurs.

Om ansvaret för efterbehandling direkt drabbar en privatperson, till exempel som en följd av att verksamheten har bedrivits i enskild näringsverksamhet (enskild firma), kan det eventuellt finnas möjlighet att ta hänsyn till detta i skälighetsbedömningen. Någon praxis eller annan vägledning, som visar i vilken omfattning hänsyn kan tas, finns dock inte. Sannolikt kan hänsyn bara tas i mycket speciella fall.

Om du vill läsa mer om hur den andra delen av skälighetsbedömningen kan göras, det vill säga hur adressatens andel kan bedömas, rekommenderas att du tar del av juristsamverkansgruppens PM ”Att göra en skälighetsbedömning” där detta beskrivs ingående (Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor).

2.3 Ansvar att förhindra framtida förorening

Miljöbalken innehåller inte bara regler om skador och föroreningar som redan har uppstått, utan också regler som syftar till att förhindra negativ påverkan på miljön innan en skada eller olägenhet har ägt rum.

Det finns bland annat övergripande regler, som gäller alla och envar, om att man måste skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet. När det gäller verksamhet med båtar kan det till exempel handla om att man som båtägare läser och följer de instruktioner för båtbottnmålning som ges av färgtillverkaren.

2 kap. 2 § miljöbalken

Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet.

Därutöver ställs krav på att alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att skada eller olägenhet uppstår. Det kan handla om så enkla åtgärder som att låta bli att hälla ut farligt avfall i dagvattenbrunnen och i stället ta hand om avfallet på ett miljömässigt korrekt sätt.

Sammantaget handlar det om att tänka efter före och på så vis förhindra att nya föroreningar och miljöproblem uppstår.

2 kap. 3 § miljöbalken

Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik.

Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

2.4 Civilrättsliga frågor

I samband med förorenade områden uppkommer ofta en rad olika frågor, som egentligen inte rör tillsynsmyndighetens arbete. Det kan handla om rätten till skadestånd för den som fått sin mark förorenad. Det kan också handla om att den som tvingats bekosta en sanering vill få igen en del av pengarna från andra som också har förorenat, den så kallade regressrätten. Eller om ett avtal mellan en säljare och en köpare av en förorenad fastighet, som reglerar hur saneringen ska utföras och bekostas.

Det kan vara bra att känna till att miljöbalkens regler om efterbehandling inte påverkas av civilrättsliga avtal. Tillsynsmyndigheten kan alltså rikta krav även mot någon som har avtalat bort sina skyldigheter. Avtalet gäller bara mellan de parter, till exempel säljaren och köparen, som har skrivit på avtalet. Men även om avtalet inte är bindande för en tillsynsmyndighet, kan det vara bra för avtalsparterna att utforma avtalet noga, så att omständliga rättsprocesser kan undvikas.

Frågor av civilrättslig karaktär ligger alltså inte primärt på tillsynsmyndighetens bord, utan måste i stället hanteras enligt de särskilda regler som gäller för respektive fråga. Den som har funderingar kring civilrättsliga frågor är därmed hänvisad till privata aktörer, till exempel advokater eller jurister specialiserade på miljö rätt. Eftersom de civilrättsliga reglerna inte rör tillsynsmyndighetens arbete tas de inte heller upp mer i den här publikationen.

3. Att utreda och utkräva ansvar

När det gäller arbetet med förorenade områden rekommenderas generellt att tillsynsmyndigheten och verksamhetsutövaren arbetar stegvis i den så kallade efterbehandlingsprocessen. Det innebär bland annat att man börjar med översiktliga undersökningar och sedan gör mer noggranna undersökningar där det visar sig motiverat. Du kan läsa mer om efterbehandlingsprocessen i Naturvårdsverkets vägledningsmaterial (Naturvårdsverket, 2009).

Oavsett hur tillsynsmyndigheten väljer att hantera ärendet är det bra att börja med att utreda ansvaret för området, så att tillsynsmyndigheten vet vem som ska bekosta de undersökningar och åtgärder som behövs. Ansvaret kan utredas genom att upprätta en ansvarsutredning. Det vill säga ett dokument som redogör för ansvaret för att undersöka och sanera det förorenade området.

Hur ansvaret bör utredas framgår i en vägledande PM från juristsamverkansgruppen (Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor, 2015). En mall för vad som bör ingå i en ansvarsutredning finns i bilaga 2 till rapport 6501 (Naturvårdsverket, 2012). Genom ansvarsutredningen får tillsynsmyndigheten all information om ansvaret för det förorenade området samlad på ett och samma ställe. Det blir då också tydligt vilka bedömningar som gjorts och på vilka grunder.

Normalt är även utredande av ansvar ett stegvis förfarande och ansvarsutredningen ett levande dokument, som uppdateras varefter mer information kommer fram och förnyade bedömningar görs. Till exempel måste skälighetsbedömningen uppdateras från undersökningsfasen till åtgärdsfasen. Detta eftersom det enligt praxis sällan finns skäl för jämkning i undersökningsfas, medan det ofta finns skäl för jämkning i åtgärdsfas beroende på att föroreningarna har uppkommit för länge sedan. Till undersökningsfasen hänförs även utredningar som infaller i ett förhållandevis sent skede i utredningsprocessen, till exempel åtgärdsutredningar. (Mark- och miljööverdomstolens domar den 11 december 2017 i mål nr M 682-17 och M 683-17) En slutlig bedömning av ansvaret och dess skälighet kan inte göras förrän det står klart att området över huvud taget ska åtgärdas och i vilken omfattning.

Till ansvarsutredningen behövs ofta mycket information och en bra start är att titta på det material som finns framtaget i inventeringsfasen. Bland annat behöver tillsynsmyndigheten tillgång till verksamhetshistoriken och material motsvarande en MIFO fas 1¹. 26 kapitlet 21 § miljöbalken ger tillsynsmyndigheten möjlighet att begära in de uppgifter och handlingar från den ansvarige som behövs för tillsynen. Utöver detta är utredandet av ansvar i mångt och mycket ett detektivarbete där arkiv måste sökas igenom på jakt efter handlingar som exempelvis tillstånd, inspektionsprotokoll, förelägganden och annan information. Tillsynsmyndigheten behöver också ta fram uppgifter om de olika verksamhetsutövarna, till exempel uppgifter om organisationsform, eventuell registrering,

¹ MIFO är en förkortning av Metodik för Inventering av Förorenade Områden. Den första fasen består av orienterande studier med identifiering av objekt, följt av uppgiftsinsamling där tillgänglig information via kart- och arkivstudier används tillsammans med intryck från platsbesök och intervjuer. Den orienterande studien i fas 1 avslutas med sammanställning, utvärdering och rapportering. (Naturvårdsverket, 2002)

verksamhetstid, styrelse och stadgar. Mycket av denna information kan hämtas via näringslivsregistret hos Bolagsverket, dit tillsynsmyndigheten digitalt kan ansluta sig.² Där finns dock inte information om ideella föreningar. Information om dem måste hämtas direkt från respektive förening.

Det är viktigt att ha i åtanke att varje enskilt fall måste utredas noggrant. Detta oavsett om ansvarsutredningen ska användas för att söka statliga bidrag till sanering eller ligga till grund för krav mot den eller de som är ansvariga enligt 10 kapitlet miljöbalken.

3.1 Solidariskt ansvar och rätten till regress/återkrav

Det kan vara svårt, men är väldigt viktigt, att hitta information om vem det är som egentligen har bedrivit den förorenande verksamheten och under vilken period. Ibland kan flera ansvariga ha varit på samma plats vid samma tidpunkt, till exempel inom ett industriområde, och det gäller då att man kan knyta respektive verksamhetsutövare till respektive förorening. I fall när fler än en verksamhetsutövare har bidragit till föroreningen kan reglerna om solidariskt ansvar underlätta för tillsynsmyndigheten.

10 kap. 6 § miljöbalken

Om flera verksamhetsutövare är ansvariga enligt 2 §, skall de svara solidariskt i den utsträckning inte annat följer av att ansvaret är begränsat enligt 4 eller 5 §. En verksamhetsutövare som visar att verksamhetsutövarens bidrag till miljöskadan är så obetydligt att det inte ensamt motiverar något avhjälpande skall dock ansvara endast för den del som motsvarar bidraget.

Vad de solidariskt ansvariga har betalat skall fördelas mellan dem efter vad som är skäligt med hänsyn till den omfattning i vilken var och en har medverkat till miljöskadan och till omständigheterna i övrigt.

Om det finns flera verksamhetsutövare har de alltså ett solidariskt ansvar för undersökningar och efterbehandlingsåtgärder, med de begränsningar som framgår av paragrafen. Det betyder att tillsynsmyndigheten kan välja om den vill rikta sina krav mot en, flera eller alla ansvariga verksamhetsutövare. Tillsynsmyndigheten kan också välja vem, i en kedja av ansvariga verksamhetsutövare över tid, den önskar rikta kraven mot. Tillsynsmyndigheten behöver alltså inte välja att rikta kraven mot dagens verksamhetsutövare eller den som senast var verksamhetsutövare på platsen, utan kan lika gärna välja att rikta kraven mot den som tillsynsmyndigheten anser har förorenat mest eller av annan anledning bör vara adressat för kraven.

I praktiken innebär det solidariska ansvaret en förenklingsregel för tillsynsmyndigheten och att det som har betalats för efterbehandling ska fördelas mellan de ansvariga efter vad

² För mer information om hur din myndighet kan ansluta sig och för aktuella prisuppgifter, se www.bolagsverket.se.

som är skäligt med hänsyn till bland annat den omfattning i vilken var och en har medverkat till föroreningen och till omständigheterna i övrigt.

Om de ansvariga inte kan komma överens kan fördelning av efterbehandlingskostnaden ske genom en prövning i mark- och miljödomstol som första instans, se 21 kapitlet 1 § 7 punkten miljöbalken. Det betyder att någon av de som bekostat efterbehandlingsåtgärder genom att väcka talan i domstol kan rikta regressanspråk (krav på återbetalning) mot de övriga ansvariga. Frågor som gäller uppdelning av ansvaret har således i stor utsträckning flyttats från tillsynsmyndigheten, till mark- och miljödomstol och till regressledet. Ytterst blir det en tvistefråga verksamhetsutövarna emellan och det blir då också de, som får ta de ekonomiska konsekvenserna, när någon av dem inte kan betala sin del av kostnaden för efterbehandlingsåtgärden.

Sammanfattningsvis innebär det solidariska ansvaret en förenkling för tillsynsmyndigheten. Detta genom att tillsynsmyndigheten själv bestämmer vem av de ansvariga som ska vara adressat för kraven och eftersom efterbehandlingskostnaden i första skedet får bäras av en eller flera av verksamhetsutövarna, för att sedan fördelas vid en regressprövning i mark- och miljödomstol. På så vis kan den som har det största ansvaret för föroreningen slutligt komma att få stå för kostnaderna i motsvarande mån.

3.2 Grunder för att utkräva ansvar

Det är viktigt att tillsynsmyndigheten försäkrar sig om att det finns en laglig grund för att ställa krav på den som tillsynsmyndigheten anser är ansvarig. Miljöbalken innehåller flera paragrafer, som kan vara tillämpliga i dessa sammanhang.

Om ingen förorening har konstaterats på den aktuella platsen är tillsynsmyndigheten hänvisad till de allmänna reglerna om tillsyn i 26 kapitlet miljöbalken. I 26 kapitlet 21 respektive 22 § miljöbalken ges myndigheten till exempel rätt att kräva in handlingar och upplysningar respektive att ställa krav på undersökningar.

Med hjälp av 26 kapitlet 21 och 22 §§ miljöbalken kan tillsynsmyndigheten alltså börja med att kräva en översiktlig undersökning av verksamhetsområdet för att få reda på om där över huvud taget finns några föroreningar, som behöver utredas vidare. Sådana krav kan riktas mot en verksamhetsutövare oavsett om hens verksamhet idag är pågående eller nedlagd. Om en förorening konstateras i samband med en sådan undersökning bör tillsynsmyndigheten i fortsättningen stödja sina beslut på reglerna om förorenade områden i 10 kapitlet miljöbalken. Detta eftersom det kapitlet innehåller de detaljerade reglerna om just föroreningsskador inklusive regler om solidariskt ansvar.

10 kapitlet miljöbalken ändrades den 1 augusti 2007. För föroreningar som har uppstått före detta datum ska kapitlet i sin lydelse före den 1 augusti 2007 användas. För senare föroreningar tillämpas kapitlets nya lydelse.

När föroreningar väl har konstaterats inom området kan det vara lämpligt att tillsynsmyndigheten med stöd av 10 kapitlet miljöbalken kräver undersökningar motsvarande MIFO fas 2, för att få en bättre kännedom om förekomsten av föroreningar inom området. För rekommendationer och detaljerad information om undersökning av

förorenad mark vid båtuppställningsplatser hänvisas till publikation 42 från SGI (Statens geotekniska institut, 2018). När området slutligen är färdigutrett behöver tillsynsmyndigheten ta ställning till om området också behöver åtgärdas. Krav på åtgärder ställs också med stöd av 10 kapitlet miljöbalken.

3.3 Olika sätt att utkräva ansvar på

När det gäller icke tillståndspliktiga verksamheter, exempelvis båtuppställningsplatser eller skjutbanor, är det alltid kommunal tillsyn. Det betyder att det är kommunen som har rätt att ställa krav på undersökningar eller saneringar. Det är också kommunen som avgör hur dessa ska utföras och bekostas. För andra förorenade områden kan också länsstyrelsen eller Försvarsinspektören för hälsa och miljö (tidigare Generalläkaren) vara tillsynsmyndighet.

Tillsynsmyndigheten kan antingen komma överens, med den som är ansvarig, om hur ett ärende ska hanteras eller så kan tillsynsmyndigheten fatta ett formellt beslut om detta. Ett så kallat föreläggande.

3.3.1 Förelägganden

Ett beslut som tvingar den ansvarige att göra något kallas för ett föreläggande. Det är vanligt att tillsynsmyndigheter utfärdar förelägganden med stöd av miljöbalken. Genom ett föreläggande kan ansvarig verksamhetsutövare till exempel åläggas att utföra och bekosta en undersökning av ett förorenat område. Innan tillsynsmyndigheten fattar sitt beslut ska den kommunicera underlagsmaterialet till beslutet med den som kraven riktas mot (adressaten). Denne får på så vis möjlighet att yttra sig över materialet.

Anser adressaten för föreläggandet att det inte är korrekt i något avseende, till exempel att det är för omfattande eller riktat mot fel person, har adressaten rätt att överklaga föreläggandet och få det prövat av nästa instans. Kommunens beslut överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut överklagas till mark- och miljödomstol. Information om hur man överklagar ska alltid finnas med i beslutet.

Om det behövs kan tillsynsmyndigheten besluta att föreläggandet ska förenas med vite. Ett vite är ett penningbelopp, som kan komma att dömas ut om föreläggandet inte följs. På så vis kan tillsynsmyndigheten sätta extra press på den ansvarige för att denne ska följa föreläggandet. Utdömande av vite prövas av mark- och miljödomstol som första instans, efter att ansökan om utdömande gjorts av tillsynsmyndigheten. Mer om förelägganden, förbud och viten kan du läsa i PM om detta (Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor, 2017).

När det gäller just förorenade områden är förelägganden ett vanligt instrument för att genomdriva tillsynsmyndighetens krav på undersökningar och åtgärder. Även arbetet med förelägganden sker normalt stegvis och inget hindrar att tillsynsmyndigheten ställer nya krav efter det att ett första föreläggande har uppfyllts. Det kan till exempel handla om att i ett första steg lämna in en provtagningsplan, för att sedan låta utföra undersökningar i enlighet därmed. Sedan kanske tillsynsmyndigheten anser att det behöver göras en

riskbedömning, följt av en åtgärdsutredning och en riskvärdering. Först därefter kanske det blir aktuellt att förelägga om konkreta åtgärder av det förorenade området.

3.3.2 Frivilliga överenskommelser

Miljöbalkens föresats är att tillsynsmyndigheten inte ska vidta mer ingripande åtgärder än nödvändigt. Det betyder att om den ansvarige kan förmås att på frivillig väg göra det som tillsynsmyndigheten anser är miljömässigt motiverat, så ska tillsynsmyndigheten inte förelägga den ansvarige om detta. Tillsynsmyndigheten bör i stället förlita sig på att den ansvarige gör det man kommer överens om. Visar detta sig senare ha varit mindre bra, har tillsynsmyndigheten kvar möjligheten att ingripa med ett föreläggande eller ett vitesföreläggande. Ibland är det också så att tillsynsmyndigheten direkt anser att ett föreläggande är bästa vägen att komma vidare med ett ärende.

Miljöbalken förespråkar alltså att inte mer ingripande åtgärder än nödvändigt ska vidtas av tillsynsmyndigheten. Detta talar för att förorenade områden bör undersökas och saneras baserat på frivilliga insatser av de ansvariga. Långt ifrån alla är beredda att självmant ta sitt ansvar, men för de fall där så sker är frivilliga överenskommelser mellan den ansvarige verksamhetsutövaren och tillsynsmyndigheten en väg framåt.

Ibland räcker det inte med en muntlig överenskommelse, utan det kan finnas behov av att upprätta en skriftlig överenskommelse eller ett avtal. Detta görs emellanåt i så kallade delfinansieringsärenden, det vill säga ärenden där både den ansvarige verksamhetsutövaren och staten tillsammans finansierar efterbehandlingsåtgärden. Det handlar då inte om att komma överens om hur stort ansvaret ska vara, utan om hur ansvaret ska bäras, till exempel när och hur betalning av saneringskostnader ska ske.

Naturvårdsverket har beskrivit arbetet med delfinansiering av efterbehandlingsobjekt genom avtal/överenskommelse i rapport 5490 (Naturvårdsverket, 2006). Läsaren ges i rapporten en introduktion till arbetssättet och information om sådant som är viktigt att tänka på. Rapporten är bitvis föråldrad. Exempelvis är det nu för tiden sannolikt vanligare att avtalet sluts mellan ansvarig verksamhetsutövare och huvudmannen i projektet än mellan ansvarig verksamhetsutövare och tillsynsmyndigheten för objektet.

3.3.3 Rättelse på den felandes bekostnad eller verkställighet³

Om det är så att den som är ansvarig för ett förorenat område inte har vilja eller möjlighet, till exempel på grund av inledd (men inte avslutad) konkurs, att genomföra det som förelagts erbjuder miljöbalken två möjligheter för tillsynsmyndigheten att få åtgärderna genomförda i alla fall, nämligen rättelse på den felandes bekostnad (i fortsättningen rättelse) och verkställighet. Vid rättelse är det tillsynsmyndigheten som säkerställer att de förelagda åtgärderna genomförs och vid verkställighet är det i stället Kronofogdemyndigheten.

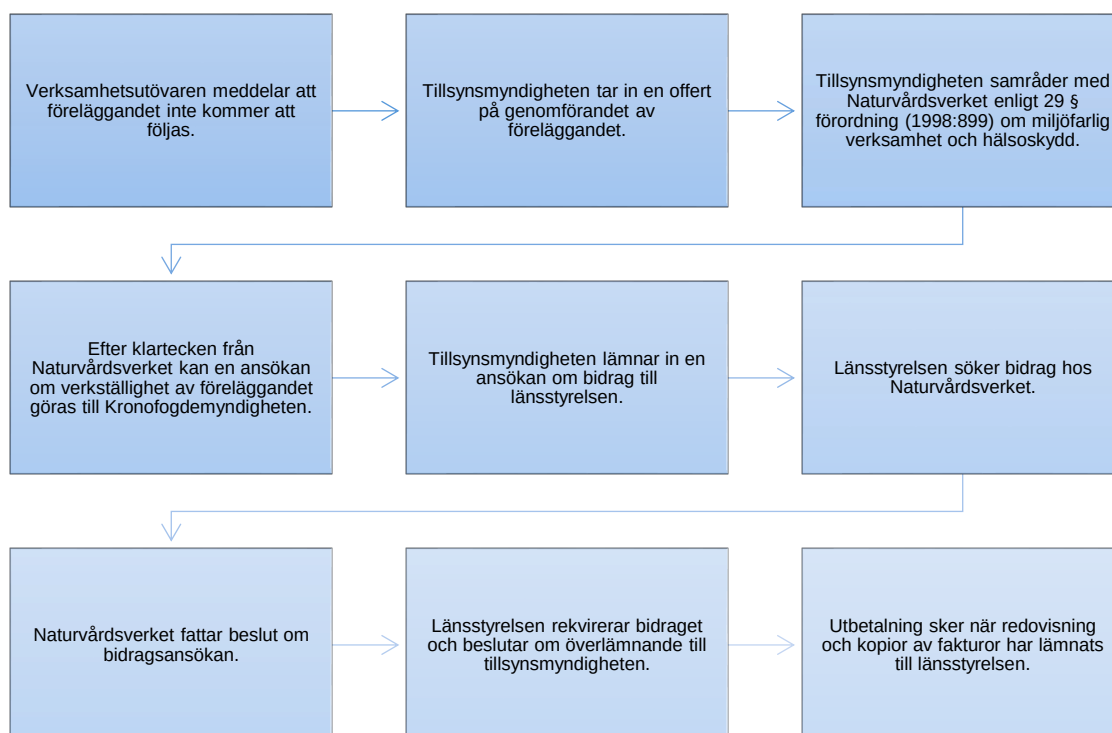
³ 26 kap. 17 och 18 §§ miljöbalken.

För att finansiera rättelse och verkställighet finns en möjlighet att söka statliga bidrag hos Naturvårdsverket.⁴ En sådan ansökan ska innehålla:

1. samtliga förelägganden som meddelats verksamhetsutövaren vad gäller den aktuella föroreningsskadan,
2. uppgift om huruvida avhjälpan det brådskar och de omständigheter som i så fall gör att avhjälpan det brådskar,
3. en beskrivning av vilka hälso- och miljörisker som föroreningsskadan kan innebära,
4. en beskrivning av de avhjälpan deåtgärder som vidtagits eller avses att vidtas,
5. en kostnadskalkyl, och
6. en beskrivning av hur uppföljning och utvärdering av avhjälpan deåtgärder avses att genomföras.

Ansökan bör också innehålla uppgifter som styrker att bolaget eller konkursboet saknar tillgångar. Sådana uppgifter kan till exempel vara ett intyg från en revisor, utdrag ur bolagets årsredovisning eller en redovisning från konkursförvaltaren.

Söks bidrag i samband med en ansökan om verkställighet, ska bidragsansökan också innehålla en kopia på tillsynsmyndighetens ansökan om verkställighet till Kronofogdemyndigheten samt uppgift om ärendenumret där. Se Figur 3.1 för en processbeskrivning av ett verkställighetsärende.

Figur 3.1 Processen för ett verkställighetsärende.

⁴ 6 a § förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande.

4. Olika sätt att bedriva verksamhet

I de föregående kapitlen har övergripande beskrivits hur ansvaret för förorenade områden utreds, fördelas och utkrävs. Där konstateras bland annat att det är utövaren av den förorenande verksamheten som i första hand ansvarar för undersökningar och åtgärder. Beroende på hur utövaren har organiserat sin verksamhet, kan ansvaret utkrävas på olika sätt. En verksamhet kan nämligen organiseras på många olika sätt, vart sätt med sin speciella juridiska innebörd.

I sin allra enklaste form bedrivs verksamheten personligen, det vill säga av en fysisk person (enskild människa) som verksamhetsutövare. En vanlig form för olika typer av båtklubbar och småbåtshamnar är den ideella föreningen. I andra sammanhang är aktiebolaget en populär verksamhetsform, som ger aktieägarna skydd från personligt ansvar.

I det följande beskrivs övergripande skillnaden mellan fysiska och juridiska personer, samt hur skillnaden påverkar ansvaret. I kommande kapitel presenteras sedan ideella och ekonomiska föreningar samt samfällighetsföreningar och aktiebolag mer ingående. Det är dessa verksamhetsformer som har bedömts vanligast när det kommer till verksamheter med båtar, till exempel småbåtshamnar och båtklubbar, och som därför särskilt presenteras i den här publikationen. För en sammanfattning av de organisationsformer som redogörs för i publikationen hänvisas till Tabell 4.1 sist i detta kapitel.

4.1 Fysiska personer

Inom juridiken kallas en enskild människa för en fysisk person. En fysisk person, som är myndig, kan ha fordringar och skulder, vara part i avtal och svara inför domstol. Det innebär att en fysisk person, som orsakar en förorening i mark eller vatten, också kan bli ansvarig för sanering av föroreningen enligt miljöbalken.

Principen om att förorenaren betalar gäller alltså även för fysiska personer som har förorenat. Många gånger har dessa begränsade ekonomiska tillgångar, åtminstone sett ur ett efterbehandlingsperspektiv. Vilken hänsyn, om ens någon, som i tillsynen kan tas till de ekonomiska förutsättningarna hos en fysisk person är oklart. Sannolikt finns i speciella fall viss möjlighet att ta hänsyn genom att bevilja statliga bidrag för undersökning och sanering trots ansvar hos den fysiska personen. Om ingen hänsyn tas till de ekonomiska förutsättningarna i det enskilda fallet, kan det resultera i personlig konkurs för den fysiska personen.

4.2 Juridiska personer

En organisation som har så kallad rättskapacitet motsvarande en fysisk person kallas inom juridiken för en juridisk person. En juridisk person kan alltså ha egna fordringar och skulder, vara part i avtal och svara inför domstol. En juridisk person representeras av en ställföreträdare, det vill säga en (eller flera i kombination) fysisk person som är behörig att göra det.

Exempel på juridiska personer är aktiebolag, ekonomiska och ideella föreningar, staten, kommuner, dödsbon och konkursbon.

Om det är en juridisk person som har bedrivit den förorenande verksamheten är det den juridiska personen som ansvarar för miljöskulden. Den som är medlem i den juridiska personen eller ägare av densamma undgår, med vissa undantag, personligt ansvar för den juridiska personens skuld. Det ägaren eller ägarna riskerar är det i organisationen satsade kapitalet i händelse av konkurs.

Observera att en juridisk persons företrädare, till exempel dess verkställande direktör (VD), inte är rätt adressat för tillsynsmyndighetens krav. Detta även om det i praktiken är någon av företrädarna som kommer att läsa föreläggandet och besluta om åtgärder i enlighet med det. Förelägganden och andra beslut adresseras alltid direkt (och enbart) till den juridiska personen. Däremot är det den juridiska personens företrädare som kommer att underteckna delgivningskvittot.

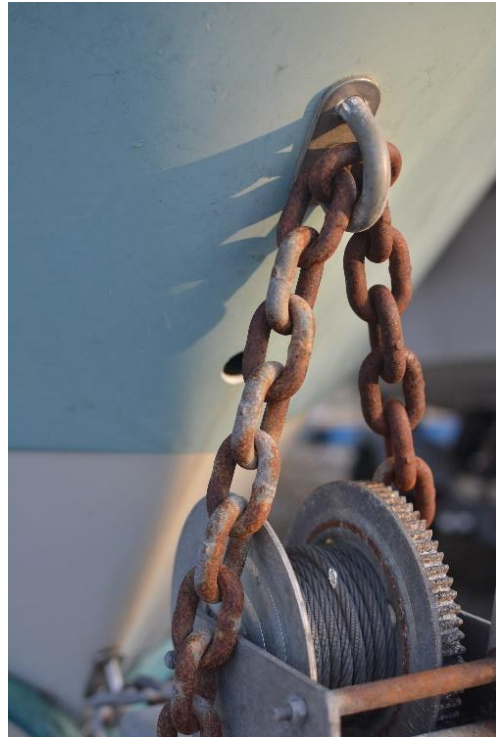

Foto: Helena Branzén, SGI

När det gäller juridiska personer (utan ansvar hos fysisk person) är utgångspunkten att tillsynsmyndigheten inte ska ta hänsyn till den ansvariges ekonomiska förutsättningar. Tillsynsmyndigheten bör alltså ställa krav på de miljömässigt motiverade undersökningarna och åtgärderna, till exempel genom ett föreläggande, även om utsikterna att få in medel till efterbehandlingen är små.

Motsvarande uppfattning gav dåvarande Miljööverdomstolen uttryck för i MÖD 2010:31 när den konstaterade att ”Syftet med reglerna i 10 kap. miljöbalken är att skapa garantier för att förorenade områden blir föremål för efterbehandling utan att det belastar statsbudgeten (prop. 1997/98:45 s 359). En alltför generös tillämpning av 10 kap. 4 § miljöbalken skulle leda till att syftet med bestämmelserna inte upprätthölls. Miljööverdomstolen anser inte att skäl till jämkning på grund av bolagets ekonomiska förhållanden föreligger.”

4.3 Övriga organisationer

Om en organisation inte kan betraktas som en juridisk person, blir ansvaret hos dess medlemmar eller bolagsmän personligt. Detta gäller till exempel så kallade oregistrerade ekonomiska föreningar och enskilda näringsidkare (enskilda firmor).

För ytterligare andra organisationer finns ett personligt ansvar hos bolagsmännen, trots att organisationen i sig är en juridisk person. Så är fallet för exempelvis handelsbolag och kommanditbolag, där dess bolagsmän har ett solidariskt ansvar tillsammans med organisationen.

4.4 Att förändra eller avveckla en verksamhet

Hur en organisation, till exempel en ekonomisk förening eller ett aktiebolag, avslutas påverkar vad som händer med ansvaret. Om organisationen till exempel går i konkurs och denna avslutas, upphör organisationen att existera som juridisk person. Det går därmed inte att utkräva något ansvar av organisationen längre. Ansvar kan normalt sett inte heller utkrävas av organisationens tidigare medlemmar eller före detta aktieägare, varför någon ansvarig för föreningen inte längre kan sökas.

Under tiden en organisation är i konkurs, men alltså innan konkursen har avslutats, finns vissa möjligheter att rikta krav mot dess konkursbo. Så kan ske om konkursboet fortsätter den förorenande verksamheten eller om konkursboet kan avkrävas ansvar för så kallat förvaringsfall. Det går att läsa mer om ansvaret vid konkurser i PM om konkurser och förorenade områden (Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor, 2017).

Om organisationen ska avvecklas och det finns tillgångar kvar så att organisationen kan betala sina skulder behöver den inte gå i konkurs, utan ska i stället likvideras. När likvidationen avslutas kommer organisationen att upphöra att existera som juridisk person. Trots detta kan det finnas vissa, i vart fall teoretiska, möjligheter att i efterhand utkräva ett ansvar av organisationen.

Om organisationen befinner sig i likvidation när tillsynsmyndigheten inleder sitt ärende, bör organisationen föreläggas innan likvidationen avslutas. Uppgift om att likvidation med mera har beslutats kan hämtas ur Bolagsverkets näringslivsregister.

Om en organisation fusioneras med (slås ihop med) en annan organisation kommer den övertagande organisationen att få samma ansvar som den överlåtande organisationen hade, det vill säga den organisation som den slås ihop med. En fusion innebär nämligen ett övertagande av såväl rättigheter som skyldigheter, inbegripet miljöskulder. Ansvaret för det förorenade området kommer alltså i praktiken inte att förändras, utan bara bäras av ett annat organisationsnummer. Även uppgifter om fusion finns i Bolagsverkets näringslivsregister.

Tabell 4.1 Sammanfattning av de olika organisationstyper som tas upp i publikationen.

Verksamhetsutövare	Juridisk person	Antal ägare eller medlemmar	Registrering	Företrädare	Ägarnas ansvar för verksamhetsutövarens skulder	Adressering
Fysisk person	Nej	1 fysisk person	Skatteverket	Privatpersonen	Obegränsat personligt ansvar.	Den fysiska personen.
Ideell förening	Ja	Minst 2 medlemmar, fysiska eller juridiska.	Inget tvång på registrering.	Styrelsen, väljs av föreningsstämman.	Inget personligt ansvar.	Föreningens korrekta och fullständiga namn.
Ekonomisk förening	Ja	Minst 3 medlemmar, fysiska eller juridiska.	Bolagsverket och Skatteverket.	Styrelsen, väljs av föreningsstämman.	Inget personligt ansvar.	Föreningens korrekta och fullständiga namn.
Samfällighetsförening	Ja	Minst 2 fastighetsägare vars fastigheter har andel i samfälligheten som förvaltas.	Lantmäteriet	Styrelsen, väljs av föreningsstämman.	Personligt ansvar, om föreningens tillgångar inte räcker till.	Föreningens korrekta och fullständiga namn.
Aktiebolag	Ja	1 person eller fler, fysiska eller juridiska.	Bolagsverket och Skatteverket.	Styrelsen, väljs av bolagsstämman.	Inget personligt ansvar.	Bolagets korrekta och fullständiga namn.

5. Ideella föreningar

Det finns ett stort antal ideella föreningar runt om i Sverige med allehanda ändamål. Det kan till exempel handla om idrottsföreningar, båtklubbar eller skytteföreningar, att främja kulturella eller politiska syften. Kännetecknande för de ideella föreningarna är att samtliga är öppna för nya medlemmar och har en viss varaktighet. (Gunne & Löfgren, 2014)

Det speciella med ideella föreningar är att de inte regleras genom lag. Det finns alltså inga lagkrav på minsta antalet medlemmar eller hur ofta föreningens medlemmar ska träffas. Det ger de ideella föreningarna stor frihet att själva reglera sin verksamhet och organisera den som passar bäst i det enskilda fallet. (Gunne & Löfgren, 2014)

5.1 Vad är en ideell förening?

En ideell förening är en sammanslutning av minst två personer. Dessa kallas medlemmar. Föreningen kännetecknas av att dess ändamål och/eller verksamhet är ideell. Föreningen får med andra ord inte främja sina medlemmars ekonomiska intressen. Skulle föreningen främja medlemmarnas ekonomiska intressen, får detta inte ske genom ekonomisk verksamhet.

Det finns ingen lag eller andra bindande regler om ideella föreningar och antalet ärenden som har prövats i domstol är få. Det gör att det ibland är svårt att avgöra om det verkligen är frågan om en ideell förening. Detta trots att det är viktigt att veta om det är en ideell förening, eftersom en sådan är en juridisk person. Detta kan upplevas som svårt, men är något man får förhålla sig till genom att göra en bedömning i varje enskilt fall.

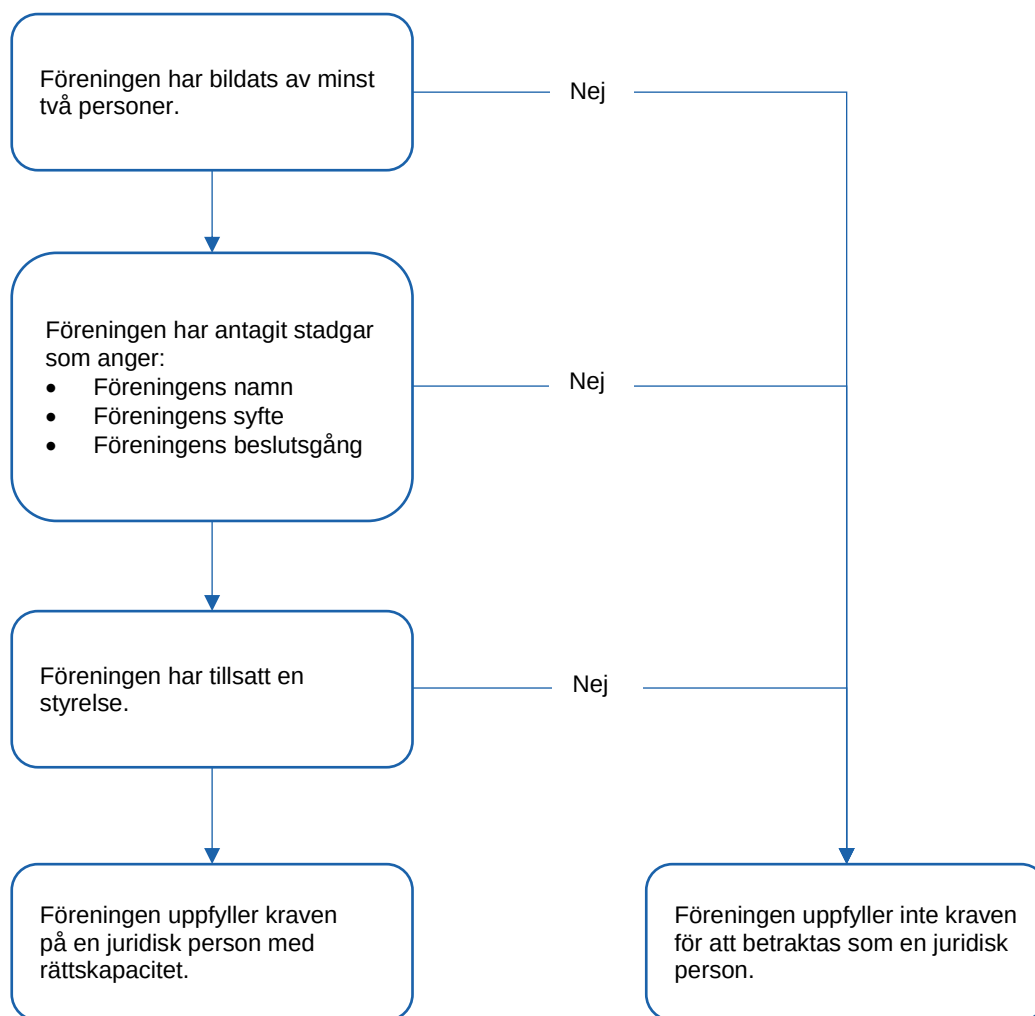
Att en förening är en juridisk person innebär i det här fallet att medlemmarna inte har personligt ansvar för föreningens skulder.

Även om det inte finns några regler kring ideella föreningar brukar man anse att vissa villkor måste vara uppfyllda för att det ska vara en ideell förening. Föreningen ska ha

- bildats av minst två personer, fysiska eller juridiska,⁵
- antagit stadgar som reglerar namn, syfte och beslutsgång samt
- tillsatt en styrelse.

Om dessa tre villkor är uppfyllda anses föreningen vara en juridisk person, se Figur 5.1. Notera att stadgarna kan vara muntliga. Något krav på skriftliga stadgar finns inte.

⁵ Ett bevis på hur svårt detta med ideella föreningar och dess bildande är, är att Skatteverket på sin webbplats uppger att en ideell förening bildas av minst tre personer. (Skatteverket, 2017)

Figur 5.1 Flödesschema för att avgöra om en förening är en juridisk person.

5.1.1 Registrering av ideella föreningar

Den ideella föreningen behöver inte vara registrerad hos någon myndighet för att räknas som en juridisk person. Om den har ett organisationsnummer eller inte är inte heller avgörande.

En ideell förening behöver alltså inte registreras hos någon myndighet, men kan ansöka om ett organisationsnummer hos Skatteverket. En ideell förening som är arbetsgivare eller redovisar moms kan till exempel ha nytta av ett organisationsnummer. En ideell förening som utövar så kallad näringsverksamhet registreras av Bolagsverket i handelsregistret. Föreningen får då skydd för namnet inom länet.

5.2 Att avsluta en ideell förening

När föreningen vill avsluta sin verksamhet, ska det göras på det sätt som anges i föreningens stadgar. Därefter kan en avregistrering ske hos Skatteverket, om föreningen har varit registrerad där. Har föreningen varit anmäld till Bolagsverket, ska en anmälan om avregistrering skickas även dit.

En ideell förening som inte har ekonomi att fortsätta sin verksamhet kan avslutas genom en konkurs. När konkursen avslutas upphör den ideella föreningen att existera som juridisk person och något ansvar kan inte längre utkrävas av den.

5.3 Hur ser ansvaret ut om en ideell förening har förorenat?

Om den förorenande verksamheten har bedrivits av en ideell förening, till exempel en båtklubb, är det föreningen som är ansvarig för föroreningssituationen enligt reglerna i miljöbalken.

Det betyder att tillsynsmyndigheten har möjlighet att rikta ett föreläggande mot föreningen med krav på undersökningar eller åtgärder. De tillgångar som finns hos föreningen får då tas i anspråk för att bekosta undersökningarna eller åtgärderna. Räcker inte pengarna till, tvingas föreningen till konkurs.

I en ideell förening ansvarar inte medlemmarna för föreningens skulder. Det blir därmed inte aktuellt att rikta kraven mot föreningens medlemmar eller att tvinga dem att stå för kostnader som föreningen inte kan bära.

5.3.1 Vem kan ansvaret diskuteras med?

För tillsynsmyndigheten är det viktigt att veta vem som har rätt att företräda den ideella föreningen. Om en överenskommelse om undersökningar görs med någon som inte har rätt att företräda föreningen, kommer den ideella föreningen nämligen inte att bli bunden av överenskommelsen.

Eftersom en ideell förening inte registreras, finns det inte heller något register där det framgår vem som har rätt att teckna föreningens firma (firmateckningsrätt). Vem som har rätt att företräda föreningen kan i stället exempelvis framgå av dess stadgar, en fullmakt eller ett beslut varigenom befattningshavaren utsetts. Styrelsen är det organ som normalt företräder föreningen.

Om du vill vara säker på att den du diskuterar ansvaret med verkligen har rätt att företräda föreningen behöver du kräva skriftligt bevis på detta. Det kan till exempel vara en kopia av det styrelseprotokoll där personen anges som firmatecknare. (Lundén, 2013)

5.4 Vilka blir konsekvenserna av att en ideell förening inte anses existera rättsligt?

Om sammanslutningen inte är en ideell förening måste tillsynsmyndigheten reda ut vilken annan typ av sammanslutning som är aktuell, till exempel en (oregistrerad) ekonomisk förening eller ett enkelt bolag.

Om sammanslutningen inte är en juridisk person har det stor betydelse för ansvarets placering. Då kan nämligen varje person som har bidragit till föreningen själv bli personligt ansvarig. Det innebär att de privata tillgångarna får tas i anspråk för att bekosta undersökningar och efterbehandlingsåtgärder.

6. Ekonomiska föreningar

6.1 Vad är en ekonomisk förening?

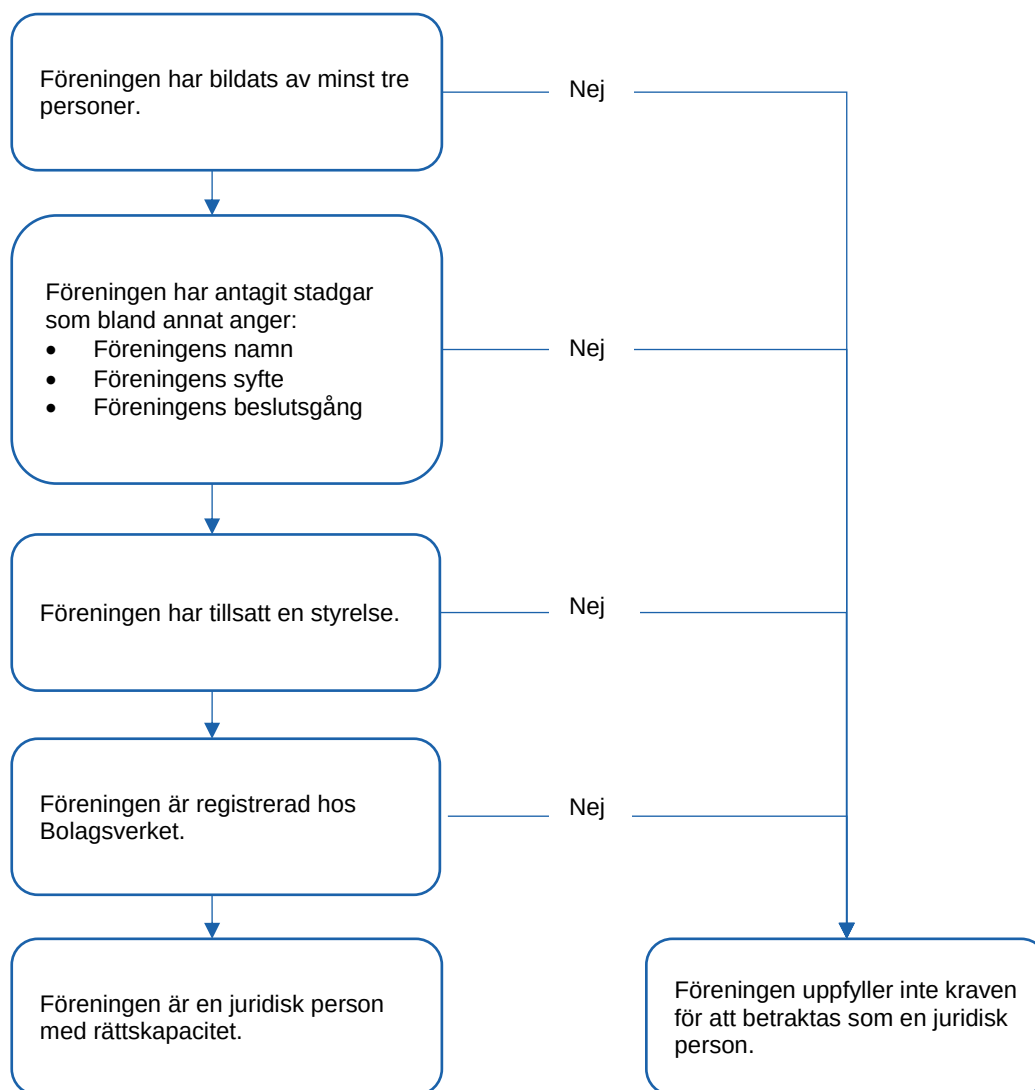
En ekonomisk förening är en sammanslutning av minst tre personer. Dessa kallas medlemmar. Föreningens ändamål ska vara att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet som medlemmarna deltar i. Till skillnad från en ideell förening ska den ekonomiska föreningen alltså verka för medlemmarnas ekonomiska intressen.

Hur en ekonomisk förening bildas, bedrivs och avvecklas beskrivs i lag (1987:667) om ekonomiska föreningar med tillhörande förordning (1987:978). Där framgår att en ekonomisk förening bland annat ska ha

- bildats av minst tre personer, fysiska eller juridiska,
- antagit stadgar som reglerar namn, styrelsens säte, ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art, medlemmarnas insats, avgifter och beslutsgång med mera samt
- tillsatt en styrelse, se också Figur 6.1.

En ekonomisk förening måste därtill registreras hos Bolagsverket. När alla villkor är uppfyllda anses föreningen vara en juridisk person. Det innebär att medlemmarnas ansvar begränsas till det kapital som de satsat i föreningen. Om föreningen inte har registrerats betraktas den som en så kallad ”oregistrerad ekonomisk förening”, som inte når upp till kraven på en juridisk person. Medlemmarna riskerar då ett personligt ansvar.

Efter beslut om registrering tilldelar Bolagsverket föreningen ett organisationsnummer och föreningen får i och med registreringen ett skydd för sitt namn i hela Sverige. Stadgarna som registrerats hos Bolagsverket är offentliga.

Figur 6.1 Flödesschema för att avgöra om det är frågan om en ekonomisk förening och därmed en juridisk person.

6.2 Att avsluta en ekonomisk förening

En ekonomisk förening kan avvecklas på följande sätt:

- konkurs
- likvidation
- fusion
- avföras ur registret efter tio år av inaktivitet.

Hur föreningen avslutas får återverkningar på ansvaret för det förorenade området. I och med att en förenings konkurs avslutas, upphör den ekonomiska föreningen att existera som juridisk person och något ansvar kan då inte längre utkrävas av den.

Om den ekonomiska föreningen i stället avslutas genom en likvidation kan det fortsatt finnas vissa, om än små, möjligheter att utkräva ett ansvar av föreningen. Det är dock oklart hur sådana krav ska framställas och hanteras.

Vid en fusion mellan två eller flera ekonomiska föreningar kommer ansvaret i princip att förbli oförändrat. Detta eftersom en fusion innebär ett övertagande av såväl rättigheter som skyldigheter. Den övertagande ekonomiska föreningen kommer därmed också att ta över ansvaret för det förorenade området. Ny adressat för tillsynsmyndighetens krav är därmed den övertagande föreningen, efter det att fusionen har genomförts. Notera gärna att en fusion inte innebär ett ansvarsgrundande fastighetsförvärv.

Hur ansvaret för ett förorenat område påverkas av att den ekonomiska föreningen avförs ur registret efter tio år av inaktivitet är inte känt och har ännu inte prövats i praxis.

6.3 Hur ser ansvaret ut om en ekonomisk förening har förorenat?

Om den förorenande verksamheten har bedrivits av en ekonomisk förening är det föreningen som är ansvarig för föroreningssituationen enligt miljöbalken.

Det betyder att tillsynsmyndigheten har möjlighet att rikta förelägganden mot föreningen med krav på undersökningar och åtgärder. De tillgångar som finns hos föreningen får då tas i anspråk för att bekosta undersökningarna och åtgärderna. Räcker inte pengarna till, tvingas föreningen till konkurs.

I en ekonomisk förening ansvarar inte medlemmarna för föreningens skulder. Det blir därmed inte aktuellt att rikta kraven mot föreningens medlemmar eller att tvinga dem att stå för kostnader som föreningen inte kan bära. Medlemmarna riskerar dock att förlora det kapital de satsat i föreningen.

6.3.1 Vem kan ansvaret diskuteras med?

För tillsynsmyndigheten är det viktigt att veta vem som har rätt att företräda den ekonomiska föreningen. Om en överenskommelse om undersökningar görs med någon som inte har rätt att företräda föreningen, kommer den ekonomiska föreningen nämligen inte att bli bunden av överenskommelsen.

Normalt företräder styrelsen den ekonomiska föreningen och har därmed också rätt att teckna dess firma. Att teckna föreningens firma innebär att personen har rätt att med sin underskrift representera den juridiska personen (föreningen). Vem som utöver styrelsen har rätt att företräda föreningen kan till exempel framgå av stadgarna eller beslut varigenom företrädaren har utsetts. I ekonomiska föreningar kan registreringsbeviset, som Bolagsverket utfärdar, innehålla uppgifter om vilka som har firmateckningsrätt. (Lundén, 2013)

6.4 Vilka blir konsekvenserna om en ekonomisk förening inte anses existera rättsligt?

Om sammanslutningen inte är en ekonomisk förening måste tillsynsmyndigheten reda ut vilken annan typ av sammanslutning som är aktuell, till exempel en ideell förening eller ett enkelt bolag.

Om sammanslutningen inte är en juridisk person har det stor betydelse för ansvarets placering. Då kan nämligen varje person som har bidragit till föreningen själv bli personligt ansvarig. Det innebär att de privata tillgångarna får tas i anspråk för att bekosta undersökningar och åtgärder.

7. Styrelser i ideella och ekonomiska föreningar

I boken ”Styrelsearbete i föreningar” (Lundén, 2013) beskrivs ingående hur en styrelse bör arbeta i bland annat ideella och ekonomiska föreningar. I det följande återges några av de viktigaste punkterna.

Såväl ideella som ekonomiska föreningar måste ha en styrelse. Dess uppgift är att företräda föreningens samtliga medlemmar och också själva föreningen i sig samt att leda föreningen fram till nästa föreningsstämma.

Föreningsstämman är medlemmarnas årliga möjlighet att ha inflytande över föreningen, till exempel genom att välja en ny styrelse eller att utse en revisor. Det är också vid föreningsstämman som medlemmarna har möjlighet att ge direktiv till styrelsen. Styrelsens arbete granskas av revisorn.

Eftersom det saknas regler kring ideella föreningar, finns inte något krav på minsta antalet ledamöter i en styrelse för en ideell förening. Däremot kräver lagen om ekonomiska föreningar att styrelsen består av minst tre ledamöter i en sådan förening. För samfällighetsföreningar räcker det att styrelsen består av minst en ledamot.

Foto: Helena Branzén, SGI

Det är styrelsen som helhet som ansvarar för styrelsens beslut. Om en enskild ledamot anser sig inte kunna stå bakom ett beslut som styrelsen fattat, måste den enskilda ledamoten reservera sig mot beslutet. En sådan reservation ska tas in i protokollet. Det är endast den som har reserverat sig mot ett beslut, som inte kan ställas till ansvar för vad beslutet senare har lett till. Notera dock att styrelseprotokoll som huvudregel inte är offentliga.

När det gäller ansvar för efterbehandling kan det vara på sin plats att påminna om att en förening är en juridisk person och att det är den juridiska personen i sig som bär ansvaret för en uppkommen förening. Föreningens styrelseledamöter har normalt inget personligt ansvar för föreningens förpliktelser i detta avseende.

En styrelseledamot har rätt att när som helst avgå från sitt uppdrag. Ledamoten riskerar också att när som helst bli ersatt av föreningsstämman, som genom att välja en ny styrelse på en extra föreningsstämma kan låta bli att välja ledamoten, som därmed inte längre kommer att ingå i styrelsen. Styrelsen i sig har dock ingen möjlighet att utesluta en ledamot som valts in i styrelsen av föreningsstämman.

8. Samfälligheter (Lantmäteriet, 2017)

8.1 Vad är en samfällighet och en gemensamhetsanläggning?

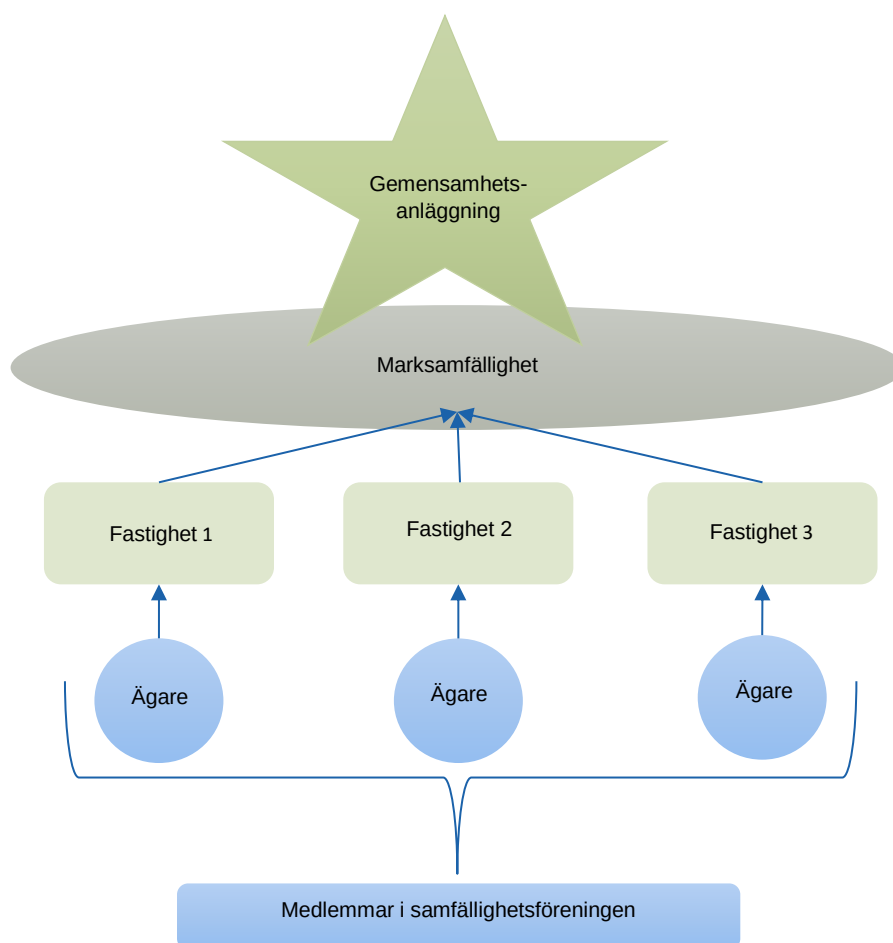
All mark delas inte in i enskilda fastigheter. Viss mark tillhör i stället flera olika fastigheter gemensamt. Detta eftersom fastigheter kan behöva förfoga över mark eller anläggningar tillsammans. Det kan exempelvis vara frågan om mark för vägar, parkeringsplatser, lekplatser, energianläggningar, vatten- och avloppsanläggningar, båtbroar, småbåtshamnar eller badplatser. Mark och anläggningar som alltså flera fastigheter tillsammans kan ha nytta av. (Julstad, 2011)

Ett sådant gemensamt nyttjande kan ordnas genom att bilda en samfällighet för marken och en gemensamhetsanläggning för själva anläggningen i eller på marken, se Figur 8.1. Nu för tiden torde det vara vanligast att det bara bildas en gemensamhetsanläggning för själva anläggningen. (Julstad, 2011)

Samfälligheten är alltså markområdet som tillhör de olika fastigheterna gemensamt. Eftersom begreppet samfällighet används för olika typer av fastighetsgemenskaper, används ibland begreppet marksamfällighet i stället. Detta för att tydliggöra att det är samfällad mark det är frågan om. En gemensamhetsanläggning är på motsvarande sätt en anläggning som ägs av flera olika fastigheter gemensamt.

Oavsett om det bara bildas en gemensamhetsanläggning eller en gemensamhetsanläggning och en marksamfällighet följer båda varianterna de respektive fastigheter som har andel i gemensamhetsanläggningen och/eller i samfälligheten. Ägandet styrs av hur stor ägarandel varje enskild fastighet får i lantmäteriförrättningens beslut. Den bestämda andelen tillhör respektive fastighet, oberoende av vem som i sin tur äger fastigheten. Det innebär att när en sådan fastighet byter ägare, så följer andelen med i överlåtelsen. (Julstad, 2011)

Vilka fastigheter som har andel i en samfällighet alternativt en gemensamhetsanläggning framgår av fastighetsregistret. Registret är dock inte komplett när det gäller samfälligheter och gemensamhetsanläggningar, många gånger på grund av att dessa bildats för länge sedan.

Figur 8.1 Illustration av förhållandena mellan samfällighetsförening, samfällighet och gemensamhetsanläggning.

8.2 Förvaltning av samfälligheter

En (mark-)samfällighet eller en gemensamhetsanläggning ska förvaltas (skötas om) av dess deltagare. Det kan vara gräs som ska klippas, ledningar som ska rensas eller bytas ut, bryggor som ska renoveras och så vidare. Denna förvaltning kan organiseras på två sätt; antingen som delägarförvaltning eller i en samfällighetsförening. Läs om de båda alternativen nedan.

För att bekosta skötselåtgärder, byggande och underhåll med mera betalar medlemmarna en avgift till samfällighetsföreningen. Avgiften är baserad på hur stor andel respektive fastighet äger av samfälligheten alternativt gemensamhetsanläggningen. Samfällighetsföreningen har också möjlighet att ta lån om så behövs.

8.2.1 Delägarförvaltning

Delägarförvaltning innebär att samfälligheten förvaltas direkt av dess delägare. Detta är bra om det är få deläggande fastigheter och kostnaderna för drift och underhåll är låga. Ett problem är att alla måste vara överens när ett beslut ska fattas. Skulle delägarna inte vara eniga kan de antingen begära hos Lantmäteriet att en lantmätare håller i delägarsammanträdet eller att föreningsförvaltning införs.

8.2.2 Föreningsförvaltning genom samfällighetsförening

En samfällighetsförening är en juridisk person som förvaltar en eller flera samfälligheter och/eller gemensamhetsanläggningar. Vad samfällighetsföreningen förvaltar framgår av dess stadgar. Där framgår normalt också styrelsens uppgifter och hur föreningsstämman ska gå till. Föreningsstämman är föreningens beslutande organ, som bland annat utser styrelsen. Styrelsen är föreningens verkställande organ, som sköter den löpande förvaltningen. Den ska se till att samfälligheten och/eller anläggningarna förvaltas enligt anläggningsbeslutet och i övrigt följa stadgar och stämmobeslut.

Normalt bildas en samfällighetsförening i samband med att Lantmäteriet genomför en så kallad lantmäteriförrättning. Medlemmar i föreningen blir då ägarna till de fastigheter som har andelar i samfälligheten. Medlemskapet är automatiskt, så den som förvärvar en fastighet med en andel i en samfällighet blir direkt medlem i dess samfällighetsförening. Genom att begära en så kallad delägarförteckning från Lantmäteriet kan du, som arbetar i en kommun eller på en statlig myndighet, få uppgift om vilka som är medlemmar i en samfällighetsförening.

En samfällighetsförening registreras hos Lantmäteriet när den bildas, liksom dess stadgar. Den juridiska personen har ett organisationsnummer och träffas av lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter. Ett registerutdrag ur samfällighetsföreningsregistret lämnar information om den aktuella samfällighetsföreningen inklusive dess organisationsnummer och firmatecknare. Detta register har dock vissa brister, framför allt eftersom det är varje styrelses uppgift att vid förändringar i föreningen meddela detta till registret, vilket inte alltid görs.

8.3 Att upplösa en samfällighetsförening

En samfällighetsförening kan uppgå i en annan samfällighetsförening genom fusion. Då kommer den överlåtande föreningen att upphöra. Samtidigt tas alla dess tillgångar och skulder över av den övertagande föreningen.

En samfällighetsförening ska också upplösas om det inte längre finns någon samfällighet för föreningen att förvalta. En upplösning kan också ske om medlemmarna är ense om det och länsstyrelsen medger en upplösning. Samfällighetsföreningen får dock inte upplösas förrän alla dess skulder har betalats eller de medel som fordras för betalningen har säkrats hos länsstyrelsen.

8.4 Hur ser ansvaret ut om en samfällighetsförening har förorenat?

Om den förorenande verksamheten har bedrivits av en samfällighetsförening är det föreningen som är ansvarig för föroreningssituationen enligt miljöbalken. Det betyder att tillsynsmyndigheten har möjlighet att rikta förelägganden mot föreningen med krav på undersökningar och åtgärder. De tillgångar som finns hos föreningen får då tas i anspråk för att bekosta undersökningarna och åtgärderna.

Om samfällighetsföreningens behov av medel inte täcks på annat sätt ska bidrag i pengar tas ut av medlemmarna. Räcker inte tillgängliga medel till betalning av klar och förfallen skuld för vilken föreningen svarar, ska styrelsen utan dröjsmål upprätta och på föreningsstämman lägga fram särskild så kallad debiteringslängd⁶ samt omedelbart ta ut vad som fordras. Försummar styrelsens ledamöter detta är de solidariskt ansvariga för skulden. Om någon medlem inte kan eller inte vill betala får styrelsen ta hjälp av Kronofogdemyndigheten för att se till att medlemmens del kommer in till föreningen. Detta sker då genom utmätning i medlemmens fastighet.

Hur ovanstående bestämmelser kan tillämpas i samband med ansvar för förorenade områden är fortfarande oprövat. Efterbehandlingskostnader kan uppgå till ansevärda belopp, vilket i så fall skulle slå igenom på medlemmarna i en samfällighetsförening som bidragit till ett förorenat område. Om föreningens styrelse inte utkräver betalning från medlemmarna för att täcka kostnaden för efterbehandling, är risken att styrelsens ledamöter i stället själva får ett solidariskt ansvar för skulden.

8.4.1 Statliga bidrag

Med tanke på att medlemmarna i en samfällighetsförening har ett personligt ansvar för att täcka föreningens behov av medel kan det i enskilda fall föreligga skäl för att bevilja statliga bidrag enligt 3 § andra alternativt tredje punkten förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande. Det skulle i så fall innebära att det finns en möjlighet för Naturvårdsverket att lämna statliga bidrag till efterbehandling, trots att det egentligen (utöver samfällighetsföreningen i sig) finns en eller flera personer som är skyldiga att bidra till finansiering av åtgärderna.

För att bidrag ska kunna betalas ut krävs en noggrann bedömning i det enskilda fallet. En grundförutsättning lär vara att samtliga tillgångar i samfällighetsföreningen har tagits i anspråk för efterbehandling och en annan att styrelsen upprättat debiteringslängd, som lagts fram på föreningsstämman samt omedelbart försökt ta ut de medel av medlemmarna som krävs för full finansiering av det ansvar som ansetts skäligt i det enskilda fallet. För de fall det i samband med detta står klart att någon medlem inte kan betala det som medlemmen ålagts att betala in till föreningen bör grund finnas att ansöka om statliga bidrag motsvarande denna del.

⁶ En debiteringslängd kan förklaras som en förteckning över samfällighetsföreningens medlemmar (fastigheter och fastighetsägare) och vad respektive medlem ska betala i kronor samt när betalning ska ske.

I samband med att statliga bidrag söks av huvudmannen måste denne visa att den enskilda medlemmen inte kan tillskjuta medel till föreningen i nödvändig utsträckning. Detta kan ske genom att lämna in revisorsintyg, bankutdrag, inkomstdeklaration eller på annat sätt.

Möjligheten att på detta sätt bevilja statliga bidrag, trots att ansvar egentligen finns, gäller bara adressater med ett obegränsat personligt ansvar, till exempel fysiska personer, enkla bolag och handelsbolag. För adressater där ingen fysisk person har ett obegränsat ansvar, till exempel aktiebolag, ekonomiska och ideella föreningar, gäller nämligen att tillsynsmyndigheten alltid bör rikta krav på efterbehandlingsåtgärder mot adressaten.

8.4.2 Vem kan ansvaret diskuteras med?

I samfällighetsföreningsregistret, som Lantmäteriet förfogar över, registreras vem eller vilka som är firmatecknare för samfällighetsföreningen (Lundén, 2013). Det är firmatecknarna som har formell rätt att företräda föreningen och det i den form som har beslutats, till exempel enskilt eller tillsammans med annan.

En beslutför styrelse i en samfällighetsförening har i sin helhet också alltid rätt att teckna föreningens firma och att företräda föreningen.

9. Aktiebolag (Bolagsverket, 2017)

Oftast drivs uppställningsplatser, hamnar och dylikt för mindre båtar och fritidsbåtar av ideella föreningar. Emellanåt förekommer dock att sådan verksamhet i stället drivs av aktiebolag, därför presenteras även organisationsformen aktiebolag i den följande texten.

9.1 Vad är ett aktiebolag?

Ett aktiebolag är en juridisk person, som konstaterats ovan innebär det bland annat att aktiebolaget självt svarar för sina skulder och andra förpliktelser. Det finns alltså normalt ingen möjlighet för tillsynsmyndigheten att rikta sina krav mot aktiebolagets ägare eller företrädare.

Aktiebolaget blir en juridisk person i och med att bolaget registreras hos Bolagsverket, som också tilldelar bolaget dess organisationsnummer. Alla aktiebolag finns registrerade hos Bolagsverket, som därmed kan lämna upplysningar om konkurser, likvidationer, fusioner, företrädare och firmatecknare med mera.

För att i någon mån kompensera för att aktieägarna inte har något personligt betalningsansvar för bolagets skulder krävs att ett visst minsta aktiekapital satsas av aktieägarna i bolaget när det startas. För så kallade privata aktiebolag (aktiebolag vars aktier inte kan säljas och köpas på den öppna marknaden) är kravet på aktiekapital minst 50 000 kronor. För så kallade publika aktiebolag, där aktierna kan erbjudas på den öppna marknaden (till exempel en börs), är kapitalkravet betydligt större, nämligen 500 000 kronor. Det är den ursprungliga betalningen för aktierna som bildar aktiekapitalet som behövs för att starta bolaget.

Alla aktieägare har rätt att delta i och besluta i aktiebolagets angelägenheter vid bolagsstämman. Denna hålls normalt en gång varje år. I samband med bolagsstämman utses en styrelse för aktiebolaget, som bland annat har till uppgift att leda och företräda det fram till nästa bolagsstämman. I vissa aktiebolag (för publika aktiebolag är det ett krav) utses även en verkställande direktör (VD), som har till uppgift att sköta den löpande förvaltningen. Den verkställande direktören utses normalt av styrelsen.

9.1.1 Vem får företräda aktiebolaget?

Samtliga styrelseledamöter har tillsammans alltid rätt att företräda aktiebolaget som firmatecknare. Styrelsen kan också utse en eller flera personer att var och en för sig eller tillsammans teckna firman. Det kan vara personer i eller utanför styrelsen. Firmatecknare är alltså den eller de personer som har rätt att skriva under i företags namn med rättsligt bindande verkan. Dessa ska alltid registreras hos Bolagsverket.

En verkställande direktör (VD) får normalt teckna bolagets firma endast vad gäller löpande förvaltningsåtgärder.

9.1.2 Aktieägare

Aktieägare kallas den eller de fysiska eller juridiska personer som äger andelar (aktier) i aktiebolaget. Aktieägarna kan ha förvärvat sina aktier i samband med att bolaget bildades eller långt senare. Antalet aktieägare kan vara allt från en person till många tusen. Det finns inget register över vem som äger vilka aktier, men däremot måste styrelsen se till att det upprättas en aktiebok med en förteckning över aktieägarna. Denna ska sedan hållas tillgänglig för allmänheten hos bolaget och är därmed offentlig.

Den som äger aktier i ett aktiebolag har rätt till en del av bolagets vinst. Det aktieägaren riskerar är som huvudregel endast det kapital denne satsat i bolaget genom att köpa aktier.

9.1.3 Moderbolag och dotterföretag

I 1 kapitlet 11 § aktiebolagslagen (2005:559) definieras begreppen moderbolag, dotterföretag och koncern. Mycket förenklat kan man säga att ett aktiebolag är moderbolag och en annan juridisk person dotterföretag (eller dotterbolag) om moderbolaget förfogar över mer än hälften av rösterna i dotterföretaget. Detta betyder i princip att moderbolaget har ett väsentligt inflytande över dotterföretaget och på så vis kan påverka dess verksamhet.

Tillsammans utgör ett moderbolag och dess dotterföretag (ett eller flera) en koncern. Detta har betydelse bland annat i redovisningssammanhang. I efterbehandlingssammanhang saknar det dock normalt betydelse, eftersom varje juridisk person ansvarar för sina egna skulder och det saknas grund för att utkräva ett ansvar för dotterföretagets förpliktelser av moderbolaget.

9.1.4 Kommunalt aktiebolag

Ett aktiebolag kan ägas av en eller flera kommuner och då ska både aktiebolagslagen och kommunallagen (1991:900) följas. Detta ställer speciella krav på aktiebolagets bolagsordning bland annat vad gäller det kommunala ändamålet och befogenheterna som är ram för verksamheten, att kommunfullmäktige har möjlighet att ta ställning innan principiella eller viktiga beslut fattas och att alla styrelseledamöter och styrelsesuppleanter ska utses av kommunfullmäktige om det är ett privat bolag.

9.2 Att avveckla ett aktiebolag

Det går inte bara att avregistrera eller lägga ner ett aktiebolag, utan det måste ske under ordnade former. Sammanlagt finns det fem sätt, som ett aktiebolag kan avvecklas på:

- försäljning av samtliga aktier
- likvidation
- fusion
- delning
- konkurs.

Det första sättet, försäljning av samtliga aktier, innebär egentligen inte en avveckling av aktiebolaget, utan bara att det helt kommer att byta ägare. Såväl den juridiska personen som organisationsnumret kvarstår oförändrade. Detsamma gäller även ansvaret för eventuella förorenade områden.

En likvidation genomförs när den juridiska personen ska avvecklas och det tros finnas mer tillgångar i bolaget än vad det finns skulder. Likvidationen följer ett givet mönster och genomförs av en likvidator, vars uppgift alltså är att avveckla aktiebolaget. Så länge likvidationen pågår existerar den juridiska personen, men när likvidationen avslutas upplöses bolaget. I och med att bolaget har upplösts blir det svårt att söka som ansvarig för ett förorenat område. Vissa, åtminstone teoretiska, möjligheter kan dock finnas att rikta krav mot bolaget även efter det att likvidationen har avslutats. Ett aktiebolag i likvidation bör dock föreläggas av tillsynsmyndigheten innan likvidationen avslutas, om aktiebolaget ansvarar enligt 10 kapitlet miljöbalken.

Ett aktiebolag kan också upplösas genom en fusion. Därmed avses en sammanslagning med ett eller flera andra aktiebolag. I samband med fusionen kommer det övertagande bolaget att ta över såväl rättigheter som skyldigheter från det överlåtande bolaget, vilket betyder att ansvaret för det förorenade området i fortsättningen får bäras av det övertagande bolaget. Ansvaret kvarstår i allt annat oförändrat.

Att dela ett aktiebolag innebär att aktiebolagets tillgångar och skulder, helt eller delvis, tas över av ett eller flera andra aktiebolag. Eftersom det finns två sätt att dela ett aktiebolag på innebär det att aktiebolaget i vissa fall upplöses och i andra fall kvarstår efter delningen. Såväl tillgångar som skulder kan föras över till det eller de övertagande aktiebolagen och detta sker enligt den fördelning som anges i den så kallade delningsplanen. Den fördelning av tillgångar och skulder som finns beskriven i delningsplanen har betydelse för det ansvar som aktiebolagen som deltar i delningen har för det överlåtande aktiebolagets skulder.

När tillgångarna i ett aktiebolag inte räcker till för att på lång sikt betala aktiebolagets skulder anses bolaget vara insolvent. Ett insolvent aktiebolag måste avvecklas genom ett konkursförfarande, vilket bland annat innebär att en konkursförvaltare utses. Denne ska reda ut vilka tillgångar och skulder som finns i bolaget och sedan betala skulderna i en viss bestämd prioriteringsordning. När konkursen avslutas upphör den juridiska personen

att existera och därmed kan tillsynsmyndigheten inte längre söka aktiebolaget med krav på undersökningar eller åtgärder.

9.3 Hur ser ansvaret ut när ett aktiebolag har förorenat?

Om den förorenande verksamheten har bedrivits av ett aktiebolag, är det aktiebolaget som ansvarar för att undersöka och vid behov sanera det förorenade området. I och med att aktiebolaget är en juridisk person är det bolagets egna tillgångar som ska täcka de kostnader ansvaret är förknippat med. Kan bolaget inte bekosta de undersökningar och åtgärder som är miljömässigt motiverade kan det betyda att bolaget tvingas till konkurs.

Aktieägarna, bolagets styrelse eller dess anställda har normalt inget ansvar för aktiebolagets miljöskulder.

9.3.1 Ansvarsgenombrott

I svensk lagstiftning saknas regler om så kallade ansvarsgenombrott. Endast i yttersta undantagsfall har en aktieägare eller ett moderbolag förpliktats att svara för ett annat bolags skulder.

Det som däremot kan vara motiverat i vissa fall, just när det gäller efterbehandling av förorenade områden, är att betrakta ett moderbolag som ansvarig verksamhetsutövare parallellt med dess dotterföretag. Ett sådant ansvar grundar sig då på att moderbolaget ekonomiskt möjliggjort driften av dotterföretaget och genom dess bestämmande inflytande haft sådan inverkan på föreningens uppkomst att även moderbolaget anses ha bidragit till föreningen på sådant sätt som krävs för ansvar enligt 10 kap. 2 § miljöbalken. Så var fallet i MÖD 2013:28.

9.3.2 Förvärv av befintliga organisationsnummer

Det förekommer regelbundet att befintliga aktiebolag förvärvas i syfte att bedriva en annan verksamhet än tidigare. Det kan handla om aktiebolag som på detta sätt byter både aktieägare, namn och verksamhetsinriktning. I efterbehandlingssammanhang är det viktigt att komma ihåg att den juridiska personen identifieras via sitt organisationsnummer. Och eftersom organisationsnumret i den beskrivna situationen kommer att vara detsamma både före och efter den förändrade verksamheten är det frågan om en och samma juridiska person, trots förändringarna. Det betyder i sin tur att efterbehandlingsansvaret är oförändrat och därmed kan utkrävas även under de nya förhållandena. Att aktiebolaget genomgått förändringar, bytt ägare, namn eller dylikt kommer inte att inverka på den skälighetsbedömning som ska göras enligt 10 kapitlet 4 § miljöbalken.

10. Fastighetsägare (markägare)

I dagligt tal använder många ordet 'fastighet' synonymt med ordet 'byggnad'. Detta är missvisande, eftersom en fastighet strikt juridiskt är en bit jord. Enligt 1 kapitlet 1 § jordabalken är så kallad fast egendom jord. Denna är enligt samma paragraf indelad i fastigheter. Fastigheter är således en yta på marken, men i och med införandet av så kallade tredimensionella fastigheter kan en fastighet numera också vara belägen under markytan eller ovanför denna. För att förtydliga att nedanstående text handlar om den som äger en fastighet i form av en bit mark, används begreppen fastighetsägare och markägare synonymt.

En fastighetsägars största ansvar är att se till att hens mark inte blir förorenad. Detta följer av miljöbalkens krav på kunskap och försiktighetsprincipen. Skulle markägaren trots det orsaka en förorening, är denne att betrakta som ansvarig verksamhetsutövare enligt 10 kapitlet 2 § miljöbalken och därmed ansvarig för de undersökningar och åtgärder som är miljömässigt motiverade. Precis som vilken annan verksamhetsutövare som helst.

Bortsett från det så kallade fastighetsförvärvaransvaret, se Avsnitt 2.1, har en markägare normalt inget ansvar för en förorening som orsakats av annan. Det kan dock finnas ett ansvar på så vis att till exempel en underlåtenhet att ingripa om en miljöfarlig åtgärd upptäcks kan göra att markägaren betraktas som medansvarig. Det handlar till sist om vem som har haft faktisk och rättslig möjlighet att ingripa för att förhindra en förorenings uppkomst.

Det är i princip inte någon skillnad på kraven mellan olika markägare, det vill säga ingen skillnad om det är en privatperson som äger marken, ett företag eller en kommun. Den lagstadgade skillnad som finns är om verksamheten bedrivs yrkesmässigt, eftersom utövaren då är tvingad att tillämpa bästa möjliga teknik.

Foto: Helena Branzén, SGI

10.1 Skyldighet att underrätta tillsynsmyndigheten

För den som är fastighetsägare är det viktigt att känna till att hen har en skyldighet att genast underrätta tillsynsmyndigheten om det upptäcks en förorening på fastigheten och föroreningen kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Underrättelseskyldigheten gäller även om området tidigare har ansetts förorenat.

10 kap. 11 § miljöbalken

Den som äger eller brukar en fastighet skall oavsett om området tidigare ansetts förorenat genast underrätta tillsynsmyndigheten om det upptäcks en förorening på fastigheten och föroreningen kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Underrättelseskyldigheten finns framför allt till för att tillsynsmyndigheten ska få kännedom om påträffade föroreningar, så att den ges möjlighet att vidta nödvändiga åtgärder i syfte att förhindra att situationen försämras eller för att få en sanering till stånd. Tillsynsmyndigheten kan till exempel behöva förelägga den som orsakat föroreningen om att undersöka och avgränsa föroreningen eller, om det är en nyare förorening, se till att den omedelbart saneras.

Vikten av att underrättelseskyldigheten följs betonas av att det är straffsanktionerat att låta bli att underrätta tillsynsmyndigheten. Den som med uppsåt eller av oaktsamhet inte gör det kan nämligen dömas för försvårande av miljökontroll till böter eller fängelse i högst två år enligt 29 kap. 5 § miljöbalken.

10.2 Markägarens ansvar för förvaringsfall

I de så kallade förvaringsfallen kan markägaren bli ansvarig för förebyggande åtgärder. Ett förvaringsfall är en miljöfarlig verksamhet där fastighetsägarens mark på något sätt används så att den riskerar att förorena omgivningen. Ett vanligt exempel är tunnor med oljor eller andra kemikalier som är uppställda på en fastighet och som riskerar att börja läcka om de hanteras felaktigt eller rostar sönder. I de fallen kan markägaren, som förvarar tunnorna, bli ansvarig för att förhindra skada eller olägenhet, allt enligt försiktighetsprincipen. Detta ansvar kan drabba markägaren oavsett om det förvarade från början var markägarens eller om annan har orsakat att det hamnat på fastigheten.

9 kap. 1 § miljöbalken

Med miljöfarlig verksamhet avses [...]

2. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön genom annat utsläpp än som avses i 1 eller genom förorening av mark, luft, vattenområden eller grundvatten, eller [...]

Andra fall där markägaren kan få ett ansvar är när det på fastigheten finns en deponi, ett sandmagasin (stort upplag/damm med anrikningssand från gruvverksamhet) eller liknande. Detta är också en typ av markanvändning som anses utgöra miljöfarlig verksamhet och som markägaren därför kan ha ett ansvar för. Om ansvar i dessa fall går att läsa i PM respektive FAQ om miljörättsligt ansvar för gamla deponier, avfallsupplag och tippar (Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor, 2016).

Om fastighetsägaren inte ingriper i tid, utan det förvarade orsakar en förorening, kan det resultera i att fastighetsägaren anses ansvarig för den uppkomna föroreningen. Detta då fastighetsägaren bedrivit en "förvaringsverksamhet" och därigenom bidragit till föroreningen.

11. Finansiering av undersökningar och åtgärder

Att undersöka förorenade områden är ofta komplicerat. En bra strategi kan därför vara att låta utföra undersökningar och utredningar stegvis, så att man efterhand kan gå vidare med delar som visar sig vara motiverade för ytterligare insatser.

När det kommer till åtgärder är dessa många gånger också komplicerade, men framför allt dyra. I åtgärdsfas finns inte heller samma naturliga förutsättningar att dela upp åtgärderna i olika faser eller att behandla delområden var för sig, som det kan finnas i undersökningsfasen. Detta till exempel på grund av att områden som redan har efterbehandlats riskerar att återkontamineras (åter bli förorenade) om föroreningar inte åtgärdas på grannområdena, risken finns att föroreningarna med tiden flyttar på sig till tidigare rena områden (naturligt eller via olika grävarbeten och utfyllnader) eller att förutsättningarna på annat sätt ändras så att uppgifter om hur en åtgärd bör genomföras blir inaktuella.

En efterbehandlingsåtgärd genomförs mot bakgrund av ovanstående generellt sett en gång för alla, så att åtgärden blir långsiktigt hållbar. Detta brukar vanligtvis innebära ansevärliga kostnader. Frågan om hur utredningar, undersökningar och saneringar ska bekostas blir därför ofta en fråga i efterbehandlingsprojekt. Utgångspunkten är, som presenterats ovan, att förorenaren i skälig omfattning ska utföra och bekosta de insatser som är miljömässigt motiverade. Därtill kommer att den del som inte ska bekostas av förorenaren också måste finansieras.

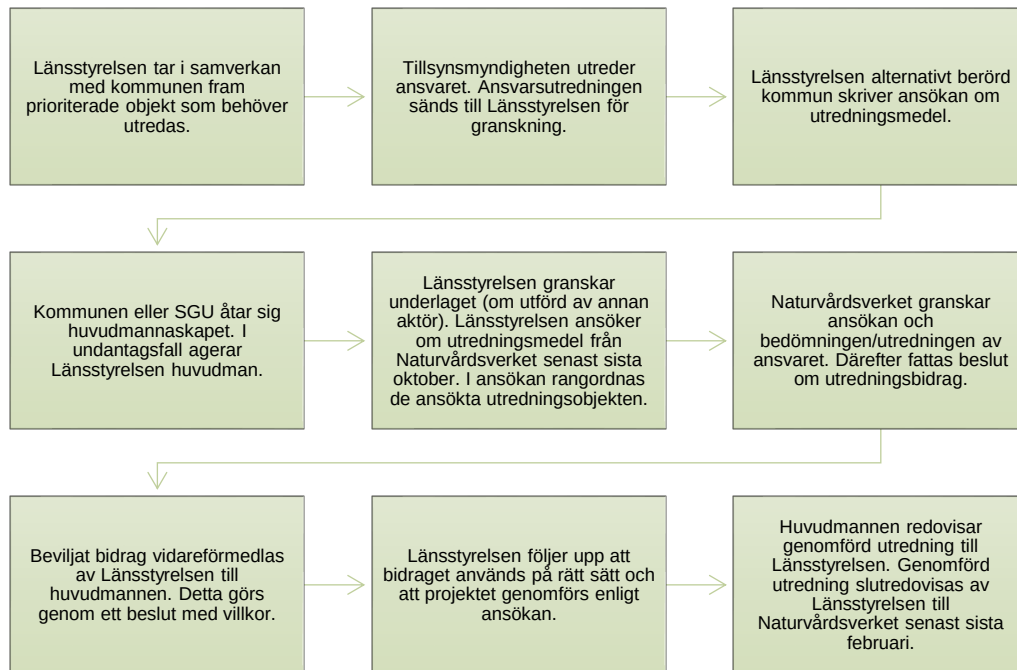
11.1 Statliga bidrag

Om det är så att det inte finns någon ansvarig verksamhetsutövare eller fastighetsförvärvare, eller någon som bara till en viss del har ett ansvar, kan staten bekosta undersökningar och vid behov även sanering av det förorenade området. För detta ändamål har Naturvårdsverket nämligen varje år ett anslag, som används för att finansiera insatser när ansvarig saknas.

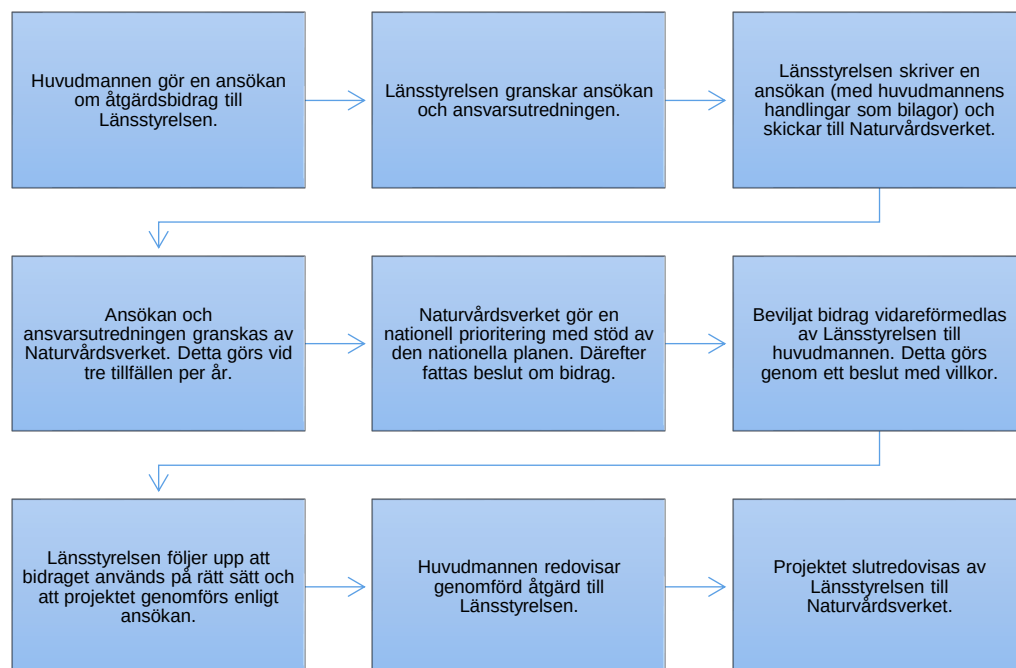
Att det inte finns någon ansvarig verksamhetsutövare eller fastighetsförvärvare visas genom att en ansvarsutredning kring detta lämnas över till länsstyrelsen i första steget och till Naturvårdsverket i andra steget. Det är viktigt att ansvarsutredningen är komplett och tydlig, till exempel vad gäller beskrivningen av de verksamhetsutövare som bedrivit verksamhet på platsen, verksamhetstider och bidrag till föroreningssituationen. Är inte ansvarsutredningen komplett och tydlig kommer den att skickas tillbaka till tillsynsmyndigheten för komplettering och ärendet fördröjs.

Eftersom behovet av bidrag är större än det anslag som finns, krävs en prioritering bland ansökningarna om statliga bidrag till efterbehandling. Denna prioritering görs redan ute i kommunerna och på länsstyrelserna, men slutlig prioritering görs av Naturvårdsverket utifrån den nationella planen för efterbehandling (Naturvårdsverket, 2016).

Vad länsstyrelsen får söka bidrag för och hur bidraget får användas regleras i förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningskador och statligt stöd för sådant avhjälpande. Därtill används den så kallade Kvalitetsmanualen för att styra användningen och hanteringen av statliga bidrag till efterbehandling (Naturvårdsverket, 2017). Processen för hur ansökan ska gå till ser lite olika ut för om det är utredningsbidrag eller åtgärdsmedel som söks. För en illustration av bidragsprocessen i utredningsfas se Figur 11.1. Motsvarande illustration för åtgärdsfas återges i Figur 11.2.

Figur 11.1 Beskrivning av processen för ansökan om statliga bidrag till utredning och undersökning.

Figur 11.2 Beskrivning av processen för ansökan om statliga bidrag till åtgärd.

När statliga bidrag söks för att genomföra undersökningar eller åtgärder på ett förorenat område är det viktigt med ett nära samarbete och regelbundna kontakter mellan huvudmannen, tillsynsmyndigheten och länsstyrelsen i egenskap av bidragsförmedlare. Detta gäller alla faser; hela vägen från inledande utredningar, genom åtgärdsfas och också i uppföljningsfasen. På www.ebhportalen.se finns en schematisk bild av arbetsprocessen för efterbehandlingsobjekt med ett delvis (jämkat) efterbehandlingsansvar. Denna processbild illustrerar de steg som måste gås igenom i delfinansieringsärenden samt de avstämningspunkter som är bra att känna till. Bilden innehåller också klickbara länkar till mer information.

När det gäller finansiering av efterbehandlingsprojekt med hjälp av statliga bidrag är den ekonomiska uppföljningen viktig. Det är också viktigt att huvudmannen i ett tidigt skede flaggar för eventuella fördyringar. Slutredovisningen ska följa Naturvårdsverkets mall för detta, vilket är viktigt att ha med sig redan från start, så att alla punkter däri kan redovisas.

11.2 Ansvarigs finansiering

Hur den ansvarige verksamhetsutövaren väljer att finansiera sitt ansvar är egentligen inte en fråga för tillsynsmyndigheten. Kanske kan verksamhetsutövaren bekosta åtgärderna med sitt eget kapital eller genom att ta ett lån eller genom att höja medlemsavgifterna. Oavsett hur verksamhetsutövaren väljer att finansiera sin del kan det vara bra att känna till att tillsynsmyndigheten inte kan låna ut statliga bidrag eller på andra sätt hjälpa verksamhetsutövaren med finansieringen.

Det tillsynsmyndigheten möjligen kan göra är att anpassa efterbehandlingsprocessen efter ansvarigs möjlighet att delta i och finansiera densamma. Genom att dela upp processen i mindre steg än vanligt eller att lägga stegen glesare i tid kan tillsynsmyndigheten försöka underlätta för den ansvarige att ta sitt ansvar, förutsatt att detta inte negativt påverkar slutresultatet.

Tillsynsmyndigheten kan även överväga att prioritera delområden, så kallade 'hot spots', som bör saneras i ett första steg, för att sedan tillåta att resterande delar av föreningen saneras i ett andra steg. Det är dock viktigt att betona att ett sådant arrangemang bygger på att tillsynsmyndigheten vågar vara aktiv i syfte att säkerställa att samtliga miljömässigt motiverade åtgärder slutligen kommer till stånd och att upplägget inte endast används som ett sätt att förhålla utkrävande av ansvar.

De verksamhetsutövare som ansvarar för Sveriges många förorenade områden har alla sina unika förutsättningar att bära sitt ansvar. Tillsynsmyndighetens uppgift är att behandla alla objektivt och rättvist, vilket dock inte behöver betyda att alla behandlas på samma sätt.

12. Rättsfall om föreningars ansvar

Hur miljöbalken ska tolkas avgörs slutligen av Mark- och miljööverdomstolen. Dess avgöranden (domar) kan därför användas för att förstå den rätta innebörden av olika paragrafer. Därmed blir det också viktigt att ha kännedom om de rättsfall som har prövat den fråga man arbetar med.

I den här publikationen har hänvisning till olika domar i de allra flesta fall utelämnats, i syfte att göra den så lättläst som möjligt. Relevanta domar för hur ansvaret för förorenade områden ska bedömas finns noterade i andra sammanhang, till exempel i Naturvårdsverkets rapport 6501 om efterbehandlingsansvar (Naturvårdsverket, 2012) och i en rättsfallssamling på www.ebhportal.se. För att ändå ge läsaren av publikationen en uppfattning om de få domar som har meddelats, men som tydligt prövat föreningars ansvar för efterbehandling, anges de i det följande tillsammans med en kort kommentar.

Koncessionsnämnden för miljöskydd, beslut den 20 december 1996, nr B 265/96

Stockholms Segelsällskap: Båtuppläggning med underhåll och vård av båtar och motorer är att betrakta som en miljöfarlig verksamhet.

I detta ärende var frågan ifall Stockholms Segelsällskap ansvarade för verksamhet med båtar som tidigare hade upphört. Svaret var att med verksamhet bör förstås den huvudsakliga verksamhet som utövas eller har utövats av, i det fallet, segelsällskapet. Det ansågs därför ansvara för de störningar från den tidigare verksamheten som omgivningen kan utsättas för.

Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 oktober 2013 i mål nr M 10932-12

Fartygsföreningen Gullbergskajen: Tillsynsavgift efter oljeutsläpp från båt vid Gullbergskajen i Göteborgs kommun.

I domen konstateras att föreningen, som hade nyttjanderätt till kajområdet och som upplät kajplatser till fartygsägare, måste anses ha ett bestämmande inflytande över den verksamhet som bedrevs där och därmed ha faktiska och rättsliga möjligheter att vidta åtgärder vid störningar och olägenheter. Föreningen ansågs därmed utöva hamnverksamhet på platsen samtidigt som domstolen konstaterade att förhållandet att även andra, till exempel fartygsägare, kan anses som verksamhetsutövare inte medför något annat synsätt. De tillsynsåtgärder som hade vidtagits av tillsynsmyndigheten ansågs därför ha vidtagits inom ramen för föreningens ansvar.

Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 mars 2017 i mål nr M 7800-16 (MÖD 2017:2)

Östersund-Frösö Båt och Hamnförening: Beslut om rättelse på den felandes bekostnad med anledning av utsläpp i båthamn.

Föreningen i detta mål arrenderade ett område inom vilket ett dieselutsläpp skedde. Inom området upplät föreningen platser till båtägare. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar i domen att föreningen i och med arrendet och upplåtandet av platser måste anses ha ett bestämmande inflytande över den verksamhet som bedrivs inom området och därmed också faktiska och rättsliga möjligheter att vidta åtgärder vid störningar och olägenheter. Föreningen ansågs därmed vara verksamhetsutövare i det aktuella fallet och det hade därmed varit befogat av tillsynsmyndigheten att besluta om rättelse på föreningens bekostnad.

Foto: Helena Branzén, SGI

Referenser

- Bolagsverket. (2017). *Aktiebolag - Information och e-tjänster för aktiebolag*. Hämtat från www.bolagsverket.se
- EBH-portalen*. (u.d.). Hämtat från www.ebhportalen.se
- Gunne, C., & Löfgren, J. (2014). *Beskattning av stiftelser och ideella föreningar* (3 uppl.). Vanda: Norstedts Juridik.
- Julstad, B. (2011). *Fastighetsindelning och markanvändning*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Lantmäteriet. (2017). www.lantmateriet.se. Hämtat från <http://www.lantmateriet.se> den 21 september 2017
- Lundén, B. (2013). *Styrelsearbete i föreningar* (3:e uppl.). Mölnlycke: Björn Lundén Information AB.
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (den 25 augusti 2015). *PM om att utreda ansvar för förorenade områden*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 7 juni 2017
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (den 05 april 2016). *Frågor och svar om miljörettsligt ansvar för gamla deponier, avfallsupplag och tippar*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 02 oktober 2017
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (den 05 april 2016). *Vägledning om miljörettsligt ansvar för gamla deponier, avfallsupplag och tippar*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 02 oktober 2017
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (2017). *PM om konkurser och förorenade områden*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 28 september 2017
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (den 28 september 2017). *Vägledning om förelägganden, förbud och viten inom arbetet med förorenade områden*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 04 oktober 2017
- Länsstyrelsernas juristsamverkansgrupp för efterbehandlingsfrågor. (u.d.). *Att göra en skälighetsbedömning*. Hämtat från www.ebhportalen.se den 7 juni 2017
- Naturvårdsverket. (2002). *Metodik för inventering av förorenade områden*. Värnamo: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2006). *Delfinansiering av efterbehandlingsobjekt genom avtal/överenskommelse*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <http://naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5490-2.pdf?pid=3111>
- Naturvårdsverket. (2009). *Att välja efterbehandlingsåtgärd - En vägledning från övergripande till mätbara åtgärdsåtgärder*. Bromma: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-5978-1.pdf>

- Naturvårdsverket. (2012). *Efterbehandlingsansvar - En vägledning om miljöbalkens regler och rättslig praxis*. Bromma: Naturvårdsverket. Hämtat från <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6501-0.pdf?pid=3810>
- Naturvårdsverket. (2016). *Nationell plan för fördelning av statliga bidrag för efterbehandling*. Bromma: Naturvårdsverket. Hämtat från <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6720-5.pdf?pid=19056>
- Naturvårdsverket. (2017). *Efterbehandling av förorenade områden - Kvalitetsmanual för användning och hantering av bidrag till efterbehandling och sanering*. Bromma: Naturvårdsverket. Hämtat från <http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/fororenade-omraden/kvalitetsmanualen-2017-utgava-11.pdf>
- Skatteverket. (den 10 10 2017). Hämtat från www.skatteverket.se
- Statens geotekniska institut. (2018). *Förorenad mark vid uppställningsplatser för fritidsbåtar - Inventering, undersökning, riskbedömning och åtgärd*. Linköping: Statens geotekniska institut.

Lagrum

Aktiebolagslagen (2005:559)

Förordning (2004:100) om avhjälpande av föroreningsskador och statligt stöd för sådant avhjälpande

Miljöbalk (1998:808)

Kommunallag (1991:900)

Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar

Förordning (1987:978) om ekonomiska föreningar

Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter

Jordabalken (1970:994)

Rättsfall

Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 december 2017 i mål nr M 682-17

Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 december 2017 i mål nr M 683-17

Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 mars 2017 i mål nr M 7800-16 (MÖD 2017:2)

Mark- och miljööverdomstolens dom den 7 maj 2014 i mål nr M 11012-13 (MÖD 2014:14)

Mark- och miljööverdomstolens dom den 11 oktober 2013 i mål nr M 10932-12

Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 juni 2013 i mål nr M 11429-12 (MÖD 2013:28)

Miljööverdomstolens dom den 8 juni 2010 i mål nr M 491-09 (MÖD 2010:31)

Koncessionsnämnden för miljöskydds beslut den 20 december 1996 i nr B 265/96

Statens geotekniska institut
Postadress: 581 93 Linköping
Tel: 013-20 18 00
E-post: sgi@swedgeo.se

www.swedgeo.se
